

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΝΙΑΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥ-
ΝΑΛΛΑΓΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2017-2018

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Θεοδώρας Κακαργιά του Ευαγγέλου
Α.Μ.:7340012117007

Διεθνής Δικαιοδοσία σε Διαφορές Ηλεκτρονικού Εμπορίου

Επιβλέπων Καθηγητής: Χάρης Π. Παμπούκης

Αθήνα, 30 Νοεμβρίου 2018

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	1
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
2. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΧΩΡΙΟΥ	3
3. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ	5
3.1 ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	6
3.2. Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΗΣ «ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ» ΩΣ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ. ΔΑΝΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.	8
4. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ.....	11
4.1. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ Ια - ΓΕΝΙΚΗ ΔΩΣΙΔΙΚΙΑ	15
4.2.ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ Ι α - ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΩΣΙΔΙΚΙΕΣ.....	16
4.2.1. ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	16
4.2.2. ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΕΣ.....	19
4.2.3. ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	26
4.3. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ ΣΕ ΜΗ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΕ.	34
4.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ	39
5. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ	41
5.1. ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΡΗΤΡΑΣ.....	42
5.2. ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΚΑΙ ΡΗΤΡΕΣ ΠΑΡΕΚΤΑΣΗΣ.....	42
5.3. ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ FORUM ΣΕ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ- ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	44
6. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ	47
6.1. ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	47
6.2. ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ	47
6.3. ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΜΙΚΡΟΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ	49
7. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	50
8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	51
9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	54

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε καιρούς οικονομικής κρίσης όπως η σημερινή, θα μπορούσε να συμβάλει στην ανεύρεση προϊόντων με καλύτερη ποιότητα και φθηνότερη τιμή η προσφυγή των καταναλωτών στο ηλεκτρονικό εμπόριο. Πρόκειται για ένα εργαλείο, η χρησιμοποίηση του οποίου μπορεί πράγματι να αποβεί αποτελεσματική.¹

Το Διαδίκτυο αποτελεί σίγουρα το νέο Ελντοράντο για κάθε είδους επιχειρηματικότητα και δραστηριότητα. Η ευρεία ανάπτυξη της χρήσης του, η ευκολία στην προσέγγιση μεγάλου αριθμού πελατών αλλά και το σχετικά μικρό κόστος εκκίνησης μίας επιχείρησης αποτελούν τους κύριους λόγους που οδηγούν πολλές επιχειρήσεις να δραστηριοποιούνται είτε παράλληλα είτε αποκλειστικά στο διαδίκτυο.

Η επιχειρηματική δραστηριότητα μπορεί να είναι είτε άμεση (ηλεκτρονικό εμπόριο) είτε έμμεση (διαφημίσεις), παθητική (απλή ανάρτηση περιεχομένου και πληροφοριών), ενεργητική (προτροπή για συμμετοχή και συναλλαγή) ή διαδραστική (αλληλενέργεια παρόχου υπηρεσίας και χρηστών). Το Διαδίκτυο, εξάλλου, αποτελεί ένα τεράστιο χώρο διακίνησης περιεχομένου το οποίο θα πρέπει να διανέμεται και να κυκλοφορεί βάσει ορισμένων κανόνων.

Βέβαια, καθώς οι εξελίξεις από τεχνολογικής πλευράς είναι ραγδαίες, είναι φυσικό να υφίστανται και κίνδυνοι για τα συμφέροντα του μέσου τουλάχιστον καταναλωτή. Πρόκειται για κινδύνους που κλονίζουν την εμπιστοσύνη του και συγχρόνως δημιουργούν εμπόδια.²

Συγκεκριμένα καθώς το ηλεκτρονικό εμπόριο πραγματοποιείται μέσω του Παγκόσμιου Ιστού, συχνά δημιουργούνται προβλήματα σε σχέση με την ασφάλεια των πληρωμών, όταν αυτές γίνονται on line, ενώ δυσεπίλυτα παραμένουν ορισμένα ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου στις συναλλαγές, που πραγματοποιούνται διασυνοριακά στο λεγόμενο “Κυβερνοχώρο”.

---

¹ Ε. Αλεξανδρίδου, Αντιμέτωποι με τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ.157

² Ε. Αλεξανδρίδου, ό.π., σελ.157

2. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Οι συμβάσεις , που πραγματοποιούνται μέσω του διαδικτύου αποτελούν ένα από τα σπουδαιότερα είδη συμβάσεων από απόσταση της σύγχρονης εποχής. Καθημερινά όλο και περισσότερες επιχειρήσεις επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στο διαδίκτυο. Το εμπόριο πραγματοποιείται πλέον σε μεγάλη έκταση μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή, τα τελευταία δε χρόνια και μέσω της κινητής τηλεφωνίας τρίτης γενιάς. Άλλωστε οι έμποροι θέλουν καταναλωτές από ολόκληρο τον κόσμο, ακόμα κι αν αυτό σημαίνει και τις 50 Πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, τον Καναδά , το Μεξικό , την Ευρώπη.

Αλλά θα πρέπει να έχουν υπόψη τους τους τοπικούς νόμους όταν δραστηριοποιούνται σε άλλες χώρες. Γιατί σε πολλές περιπτώσεις οι νόμοι που θα εφαρμοστούν για την επίλυση μιας διαφοράς θα είναι αυτοί της χώρας του διεθνούς πελάτη. Για παράδειγμα, σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες είναι παράνομο να πωλείται οτιδήποτε σχετίζεται με τους ναζί. Αυτό μπορεί να φαίνεται λογικό, αλλά ο νόμος εφαρμόζεται και στους αντιπροσώπους εμπορικών σημάτων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Οπότε ένας ιδιοκτήτης επιχείρησης στις ΗΠΑ ο οποίος πωλεί τέτοιου είδους σήματα μπορεί ν' αντιμετωπίσει νομικά προβλήματα από χώρες της Ευρώπης αν κάποιος ευρωπαίος τα αγοράσει. Αντίστοιχη υπόθεση έφτασε στα δικαστήρια και θα την αναλύσουμε παρακάτω. Επειδή πλέον το Διαδίκτυο είναι το πιο συνηθισμένο μέσο συναλλαγών θα πρέπει οι έμποροι να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στις διεθνείς πωλήσεις, ώστε η δραστηριότητά τους να είναι σύννομη στη χώρα στην οποία διαφημίζονται και προορίζονται τα αγαθά τους.

Και αυτό είναι σημαντικό για να βρούμε τη δικαιοδοσία που θα εφαρμοστεί σε μία δεδομένη διαδικτυακή συναλλαγή. Δε μπορεί βέβαια κανείς να σου εξασφαλίσει ή να εγγυηθεί ότι μία διαφορά θα επιλυθεί στη χώρας σου . Μπορεί όμως κανείς ν' αυξήσει τις πιθανότητες αν : α) σε περίπτωση που υπάρχει συμβόλαιο με το άλλο μέρος μπορεί να τεθεί η ρήτρα ότι κάθε διαφωνία που θα προκύψει οφείλει να λυθεί στα δικαστήρια της χώρας σου και σε αυτό συμφωνούν και τα δύο μέρη ή β) σε περίπτωση που υπάρχει ιστοσελίδα μπορεί να τεθεί σαν όρος αγοράς και υποχρεωτικό πεδίο για την πραγματοποίησή της ότι η δικαιοδοσία για όποια διαφορά προκύψει θα είναι της χώρας σου.

Οι πιο συχνές μορφές διαφωνιών στο ηλεκτρονικό εμπόριο που μπορεί μία επιχείρηση να συναντήσει χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες και θα είναι είτε συμβατικές είτε εξωσυμβατικές διαφορές.

Οι συμβατικές διαφορές, αυτές δηλαδή που προκύπτουν από μη εκπλήρωση κάποιας συμβατικής υποχρέωσης, χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

-μεταξύ επιχείρησης και της υπηρεσίας παροχής Ιντερνέτ, όπως διακοπή της υπηρεσίας ή παραβίαση δεδομένων προστασίας

-B2B (Business to Business): συνήθως μεταξύ επιχείρησης και των προμηθευτών της, για παράδειγμα λόγω παραπόνων των πελατών από κακή λειτουργία του προϊόντος

-B2C (Business to Consumers): μεταξύ επιχείρησης και καταναλωτή-πελάτη, για παράδειγμα λόγω μη πληρωμής μετά από παροχή αγαθών ή υπηρεσιών.

Οι εξωσυμβατικές διαφορές για τη μη τήρηση οποιασδήποτε νόμιμης υποχρέωσης σε μέρος τη συναλλαγής μπορεί να αφορούν την αποτυχία στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, του δικαιώματος ελεύθερης έκφρασης, διαφωνία για τα πνευματικά δικαιώματα ή το domain name και γενικότερα το δίκαιο του ανταγωνισμού.

Για την απάλειψη των εμποδίων αυτών τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης(στο εξής: ΕΕ) ψήφισαν την οδηγία 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Παρά την ψήφιση της οδηγίας αυτής και τη μεταφορά της στα εθνικά δίκαια, από τα εμπόδια που αναφέρθηκαν παραπάνω, ορισμένα μόνο έχουν εξαλειφθεί. Πρόκειται μάλιστα για εμπόδια αποτρεπτικά σύναψης ηλεκτρονικών συμβάσεων, όχι μόνο για τους χρήστες του διαδικτύου-καταναλωτές, αλλά συχνά και για τους φορείς παροχής υπηρεσιών , δηλαδή τις επιχειρήσεις. Οι κίνδυνοι που υπάρχουν και σήμερα, σε σχέση , π.χ. με την πληρωμή μέσω του διαδικτύου, δεν απειλούν μόνο τα συμφέροντα των καταναλωτών, αλλά παράλληλα και αυτά των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα οι

τελευταίες συχνά να διστάζουν να συνάπτουν συμβάσεις διασυνοριακά με καταναλωτές ορισμένων άλλων κρατών.³

3. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ

Η νέα αυτή μορφή επιχειρηματικής δράσης οδηγεί στην ανάγκη ρύθμισης της σχετικής δραστηριότητας, ώστε αφενός να υπάρχει αποτελεσματική έννομη προστασία όλων των εμπλεκόμενων αλλά και των συναλλακτικών ηθών και αφετέρου να διασφαλίζεται ένα περιβάλλον χωρίς στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό που θα προκαλούσε η τυχόν μη ρύθμιση ή διακριτική μεταχείριση της διαδικτυακής δραστηριότητας.

Για να μπορέσουμε όμως να εφαρμόσουμε κανόνες θα πρέπει να γνωρίζουμε ποιος έχει δικαιοδοσία σε μία δεδομένη διαδικτυακή δραστηριότητα.

Τι είναι η δικαιοδοσία; Ως δικαιοδοσία έχει οριστεί η εξουσία του Κράτους : «.. να κάνει τους νόμους του εφαρμόσιμους σε δραστηριότητες , σχέσεις ή καταστάσεις των προσώπων, ή των ενδιαφερόντων των προσώπων σε πράγματα, είτε μέσω της νομοθετικής , ή της εκτελεστικής εξουσίας είτε μέσω διοικητικών κανόνων και κανονισμών είτε μέσω του προσδιορισμού του δικαστηρίου»⁴. Είναι δηλαδή το δικαίωμα ερμηνείας και εφαρμογής του νόμου από ένα δικαστήριο σε μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή.

Είναι η αρμοδιότητα να αποφανθεί για τη δικαιοδοσία ενός κράτους «να υποβληθούν πρόσωπα ή αντικείμενα στη διαδικασία των δικαστηρίων ή των διοικητικών δικών, είτε σε πολιτικές ή ποινικές διαμάχες , ακόμα κι αν το ίδιο το κράτος δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη διαδικασία»⁵. Η διεθνής δικαιοδοσία αφορά «την τήρηση ή την επιβολή της συμμόρφωσης ή την επιβολή κυρώσεων για μη συμμόρφωση με τους νόμους και τους κανονισμούς του, είτε μέσω των δικαστηρίων, είτε με τη χρήση εκτελεστικών, διοικητικών οργάνων, όπως της αστυνομίας ή άλλων μη δικαστικών

---

³Ε. Αλεξανδρίδου, ό.π., σελ. 158

⁴ Restatement (Third) of Foreign Relations Law, Section 401 (a)

⁵ Restatement (Third) of Foreign Relations Law, Section 401 (b)

δράσεων»⁶. Η δικαιοδοσία του κράτους μπορεί να οφείλεται και σε επιχειρηματικές συναλλαγές, όπως η αγορά, η πώληση, η προσφορά για πώληση. Ο λόγος που μας ενδιαφέρει η δικαιοδοσία είναι επειδή αν καταλήξεις σε δίκη για ένα προϊόν, το τελευταίο που θέλεις είναι να ταξιδέψεις σε άλλη χώρα ή σε άλλη Πολιτεία και να ψάξεις να προσλάβεις εκεί δικηγόρο. Θα ήταν πιο εύκολο και από οικονομική πλευρά και από άποψη χρόνου ένα θέμα να αμφισβητηθεί στην πατρίδα σου. Επίσης αν το άλλο μέρος είναι υποχρεωμένο να ταξιδέψει για να ξεκινήσει τη δικαστική διαμάχη είναι λιγότερο πιθανό να κάνει τη μήνυση.

3.1 ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Στο πλαίσιο του παραδοσιακού εμπορίου, η εδαφική αρχή νομιμοποιεί τις κρατικές νομοθετικές δραστηριότητες, όπου όλων των υλικών στοιχείων η συναλλαγή τοποθετείται σ' ένα κράτος. Αυτό βέβαια δεν είναι η συνηθισμένη κατάσταση όσον αφορά το διαδίκτυο, καθώς ο κυβερνοχώρος υπονομεύει ριζικά τη σχέση μεταξύ συναλλαγής και φυσικής παρουσίας. Πράγματι, ο κυβερνοχώρος δεν έχει εδαφικά όρια. Τα μηνύματα μεταφέρονται από κάθε φυσική τοποθεσία σε κάθε άλλη χωρίς υποβιβασμό, φθορά ή ουσιαστική καθυστέρηση και χωρίς εμπόδια. Το Διαδίκτυο εξυπηρετεί συναλλαγές μεταξύ προσώπων που δε γνωρίζονται και δεν θα μπορούσαν να γνωρίζονται λόγω της φυσικής τοποθεσίας του άλλου συμβαλλόμενου μέρους.⁷

Και για να βρούμε τη δικαιοδοσία θα πρέπει να γνωρίζουμε τον τόπο ή τον οιονεί τόπο αυτής της δραστηριότητας, ζήτημα ιδιαίτερα κρίσιμο καθώς οι διαδικτυακές συναλλαγές συνδέονται κατά κανόνα με περισσότερες από μία έννομες τάξεις. Έτσι, λύση αναζητεί το ερώτημα τα δικαστήρια τίνος κράτους θα είναι αρμόδια για την επίλυση των διαφορών που ενδέχεται να προκύψουν μεταξύ των συμβαλλομένων μερών; Η απάντηση δεν είναι καθόλου εύκολη και αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το ζήτημα της διακυβέρνησης του διαδικτύου (internet governance) έχει προκαλέσει ισχυρότατες διαμάχες ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90.

Σε ότι αφορά τον «πραγματικό» κόσμο η εγκατάσταση κάθε επιχείρησης τεκμαίρεται από την διεύθυνση της έδρας της. Συνακόλουθα αυτός ο τόπος θα

⁶ Restatement (Third) of Foreign Relations Law, Section 401(c)

⁷ E-Commerce: Law and Jurisdiction, Marco Berliri, σελ. 3

χρησιμοποιηθεί καταρχήν για τη νομική, φορολογική κλπ αντιμετώπιση της διαδικτυακής επιχείρησης. Στον «εικονικό» όμως κόσμο του διαδικτύου ποιός τεκμαίρεται ως τόπος εγκατάστασης στις περιπτώσεις που μια επιχείρηση, που διαθέτει μέσω σχετικής ιστοσελίδας πρόσβαση σε υπηρεσίες και περιεχόμενο δεν εδρεύει ήδη στην Ελλάδα (και άρα δεν έχει την εγκατάστασή της στην Ελλάδα) , αλλά δραστηριοποιείται μόνο στο διαδίκτυο; Επίσης τι γίνεται στην περίπτωση που μία επιχείρηση δεν έχει εγκατάσταση έδρας ή υποκατάστημα στην Ελλάδα αλλά οι υπηρεσίες και το περιεχόμενό της είναι προσβάσιμο από Έλληνες; Ποιό ρόλο παίζει το όνομα χώρου (top level domain) , το πού είναι εγκατεστημένοι οι υπολογιστές που φιλοξενούν τη συγκεκριμένη ιστοσελίδα και το αγοραστικό κοινό προς το οποίο απευθύνεται η συγκεκριμένη δραστηριότητα;⁸

Παρόλο που το domain name μπορεί να σχετίζεται με μία συγκεκριμένη διεύθυνση όπως απαιτείται από το Πρωτόκολλο του Ιντερνέτ ανταποκρινόμενη στην εδαφική περιοχή μέσα στην οποία η «μηχανή» είναι φυσικά τοποθετημένη , η μηχανή μπορεί να αλλάξει τοποθεσία – φυσικό χώρο χωρίς καμία αλλαγή στο όνομά της. Επιπλέον, το ποιο συνηθισμένο domain name , το «.com» μπορεί να βρίσκεται οπουδήποτε και οι χρήστες του Διαδικτύου γενικά μιλώντας δεν είναι ενήμεροι για την τοποθεσία του server των καταστημάτων των οποίων το περιεχόμενο διαβάζουν⁹.

Από την άλλη πλευρά και η τοποθεσία του καταναλωτή δεν είναι πάντα εύκολα επαληθεύσιμη, καθώς του δίνεται η δυνατότητα να πληρώνει ανώνυμα για τις διάφορες υπηρεσίες χρησιμοποιώντας ψηφιακό ισοδύναμο μετρητών. Ακόμα, όπου τα αγαθά απαιτούν φυσική παράδοση, η δικαιοδοσία περιορίζεται στην περιοχή όπου γίνεται η παράδοση, αλλά εκεί που τα ψηφιακά αγαθά ή οι υπηρεσίες παραδίδονται on-line, είναι σχεδόν απίθανο να φανερωθεί η τοποθεσία του , οπότε η επιχείρηση θα πρέπει να βασιστεί στις πληροφορίες που της δίνει ο καταναλωτής για την τοποθεσία του.

Στο πλαίσιο του κυβερνοχώρου, τα φυσικά σύνορα δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως το μοναδικό κριτήριο για τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει κανείς μπαίνοντας σ’

---

⁸ Σπύρος Τάσης, Το Δίκαιο στην ψηφιακή εποχή- Προσδιορισμός του τόπου εγκατάστασης της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο Διαδίκτυο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 233-234

⁹ David R. Johnson and David G. Post, “Law and Borders- The Rise of Law in Cyberspace”, 48 Stanford L. Rev. 1367 (1996).

ένα καινούριο χώρο, γιατί τα άτομα δεν έχουν υπ' όψιν τους την ύπαρξη αυτών των συνόρων καθώς κινούνται στην εικονική πραγματικότητα.

Σ' αυτή τη νέα πραγματικότητα, η δικαιοδοσία είναι πλέον ένα κρίσιμο ζήτημα. Όλοι όσοι εργάζονται στον Κυβερνοχώρο πρέπει να γνωρίζουν σε ποιους νόμους να υπακούσουν, είτε πρόκειται για φορολογικά θέματα ή για on line ιδιωτικότητα ή για την προστασία των καταναλωτών. Τόσο οι επιχειρήσεις όσο και οι καταναλωτές πρέπει να γνωρίζουν ποιοι κανόνες θα εφαρμοστούν στον χωρίς γεωγραφικά όρια Κυβερνοχώρο.¹⁰

3.2. Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΗΣ «ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ» ΩΣ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ. ΔΑΝΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.

Είναι η γενική αρχή που κατεξοχήν χρησιμοποιείται στην ΕΕ.

Η γενική αρχή της «χώρας προέλευσης», εφαρμόζεται σε περίπτωση δραστηριότητας που παράγεται σε μία χώρα αλλά είναι προσβάσιμη και από άλλη χώρα και δηλώνει ότι το εφαρμοστέο δίκαιο είναι εκείνο της χώρας όπου πράγματι παράγεται η δραστηριότητα αυτή.

Συνεπείς στην προσπάθειά μας να βρούμε αναλογία με την αγορά οπτικοακουστικών υπηρεσιών, διαπιστώνουμε ότι η αρχή της «χώρας προέλευσης» αποτελεί επίσης μία από τις θεμελιώδεις αρχές της οδηγίας 89/552/ΕΟΚ «για το συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων», που επιβεβαιώνεται στην οδηγία 65/2007 και υποδεικνύει ότι εφόσον η δραστηριότητα παράγεται στην Ελλάδα, είναι εύλογο ότι δεν τίθεται θέμα νομιμότητας της εφαρμογής.

Εξ' αντιδιαστολής, λοιπόν, δεν θεωρείται ως τόπος προέλευσης η Ελλάδα για επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο χωρίς να είναι εγκατεστημένες στην Ελλάδα ακόμα κι αν το περιεχόμενο της ιστοσελίδας είναι στα Ελληνικά ή προσβάσιμο στην Ελλάδα. Η άποψη αυτή επιτείνεται κι από το γεγονός ότι σύμφωνα με πάγια νομολογία του ΔΕΕ κάτι τέτοιο θα αποτελούσε παράβαση της αρχής της

---

¹⁰ Marco Berliri, ό. π., σελ.3

ελεύθερης διακίνησης υπηρεσιών του άρθρου 49 ΕΚ (Μεταξύ άλλων και ΔΕΚ C-42/07, Bwin International Ltd κατά Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa)¹¹.

Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με την αρχή της χώρας προέλευσης δύναται να υποστηριχθεί, ότι τόπος εγκατάστασης μίας δραστηριότητας στο διαδίκτυο μπορεί να θεωρηθεί και ο τόπος εγκατάστασης των φυσικών προσώπων που είναι κρίσιμα για τον πάροχο των σχετικών υπηρεσιών, όπως το «φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει τη συντακτική ευθύνη για την επιλογή του οπτικοακουστικού περιεχομένου της υπηρεσίας οπτικοακουστικών μέσων και που καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο αυτό οργανώνεται¹²».

Για τους σκοπούς λοιπόν της Οδηγίας 65/2007¹³, ένας πάροχος υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων θεωρείται ότι είναι εγκατεστημένος σε ένα κράτος μέλος στις εξής περιπτώσεις:

A) ο πάροχος υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων έχει τα κεντρικά γραφεία του σε αυτό το κράτος μέλος και οι συντακτικές αποφάσεις για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων λαμβάνονται στο κράτος μέλος αυτό

B) εάν ένας πάροχος υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων έχει τα κεντρικά του γραφεία σε ένα κράτος μέλος αλλά οι συντακτικές αποφάσεις για την υπηρεσία λαμβάνονται σε άλλο κράτος μέλος, ο πάροχος αυτός θεωρείται ότι είναι εγκατεστημένος στο κράτος μέλος στο οποίο εργάζεται ένα σημαντικό τμήμα του προσωπικού του που ασχολείται με τη δραστηριότητα της υπηρεσίας οπτικοακουστικών μέσων.

Γ) εάν ένας πάροχος υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων έχει τα κεντρικά του γραφεία σε ένα κράτος μέλος, αλλά οι αποφάσεις για την υπηρεσία οπτικοακουστικών μέσων λαμβάνονται σε Τρίτη χώρα, και αντιστρόφως θεωρείται ότι είναι εγκατεστημένος στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, εφόσον ένα σημαντικό

---

¹¹ Αιτιολογική σκέψη 52: « Δεν αμφισβητείται ότι ρύθμιση κράτους μέλους η οποία απαγορεύει στους παρέχοντες υπηρεσίες εντός του εν λόγω κράτους μέσω του Διαδικτύου συνιστά περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, την οποία εγγυάται το άρθρο 49 ΕΚ).

¹² Άρθρο 1.2.δ Οδηγία 65/2007

¹³ Άρθρο 1.3.3

τμήμα του προσωπικού του το οποίο ασχολείται με τη δραστηριότητα της υπηρεσίας οπτικοακουστικών μέσων εργάζεται σε αυτό το κράτος μέλος¹⁴.

Τέλος και η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) δεν ορίζει πλέον ειδικώς (όπως στον προηγούμενο κανονισμό) αλλά από όλο το κείμενο του Κανονισμού διαφαίνεται ότι η καταχώρηση ονομάτων χώρου (top level domain names) με κατάληξη .gr δεν μπορεί να γίνει σε οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από το αν είναι εγκατεστημένο στην Ελλάδα¹⁵.

Συνεπώς αφού δεν υπάρχει άλλη παρουσία σε έναν συγκεκριμένο τόπο της επιχείρησης (είτε εργαζόμενοι είτε αντιπρόσωποι κλπ) δεν τεκμαίρεται ότι είτε ο τόπος εγκατάστασης των μηχανημάτων φιλοξενίας των σχετικών ιστοσελίδων είτε η κατοχύρωση ονόματος χώρου θα δύναται να δημιουργεί εγκατάσταση στον τόπο αυτό.

Η αλήθεια είναι πάντως ότι από άποψη Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου οι κανόνες δικαιοδοσίας στις περισσότερες χώρες της Δύσης μοιάζουν μεταξύ τους και συμπυκνώνονται στα εξής κριτήρια: α. αποδοχή της δικαιοδοσίας από το υποκείμενο, β. συνήθης τόπος παροχής υπηρεσιών, γ. τοπική αρμοδιότητα για μία συγκεκριμένη συμπεριφορά ή δραστηριότητα, δ. το υποκείμενο δραστηριοποιείται σε τρίτο τόπο αλλά τα αποτελέσματα της δράσης του έχουν άμεσο αντίκτυπο στον τόπο της δικαιοδοσίας, και ε. το τοπικό δίκαιο εφαρμόζεται μόνο για μία συγκεκριμένη χρήση και την επίδικη υπηρεσία¹⁶.

---

¹⁴ Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθεί σύμφωνα με αυτά τα κριτήρια ποιο κράτος μέλος έχει τη δικαιοδοσία, αρμόδιο είναι το κράτος μέλος στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο πάροχος υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων κατά την έννοια 43 ως 48 της συνθήκης ΕΟΚ.

¹⁵ Κανονισμός ΕΕΤΤ 592/012/2011

¹⁶ "Principles of Jurisdiction" by Betsy Rosenblatt <http://cyber.law.harvard.edu/property/99/domain/Betsy.html>

4. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ

Από το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο δεν φαίνεται να υπάρχει μία σαφής και ξεκάθαρη απάντηση στα ζητήματα αυτά.

Εξ' άλλου και οι διεθνείς οργανισμοί όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης δεν έχουν καταφέρει, μέχρι στιγμής, να καταλήξουν ποιος είναι ο τόπος εγκατάστασης διαδικτυακών επιχειρήσεων ειδικά όταν δεν υφίσταται παράλληλα και πραγματική εγκατάσταση σε κάποια δικαιοδοσία.

Σε ό,τι αφορά την ΕΕ, η γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου είναι ότι οι υπηρεσίες και η πρόσβαση στις υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας δεν πρέπει να περιορίζεται¹⁷ ανεξάρτητα από τον τόπο παροχής. Συνεπώς καταρχήν η δυσκολία είναι ότι ο τόπος δράσης δεν είναι απαραίτητα και τόπος εγκατάστασης.

Καταρχήν λοιπόν, όταν σε μία συναλλαγή που διενεργείται μέσω του διαδικτύου ανακύψει κάποια διαφορά, το πρόβλημα του αρμόδιου δικαστηρίου για την επίλυση της διαφοράς θα επιλυθεί με βάση τους κανόνες του Ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

Για τις ενδοκοινοτικές διαφορές όμως ειδικότερα, δηλαδή για διαφορές που προκύπτουν μεταξύ προσώπων εγκατεστημένων σε κράτος μέλος της ΕΕ ή της ΕΖΕΣ, εάν δεν υπάρχει κάποια συμφωνία παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας¹⁸, εφαρμογή θα έχει ο Κανονισμός (ΕΚ) 1215/2012 «για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις»¹⁹. Ο Κανονισμός αυτός, γνωστός ως «Βρυξέλλες Ια» αντικατέστησε τον Κανονισμό (ΕΚ) 44/2001,

---

¹⁷ Βλ. άρθρο 3 ΠΔ 131/2003: «Η ανάληψη και η άσκηση δραστηριότητας φορέα παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας είναι ελεύθερη με την επιφύλαξη των καθεστώτων έγκρισης που δεν αφορούν ειδικά και αποκλειστικά τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας ή των καθεστώτων έγκρισης που προβλέπονται στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, σύμφωνα με το Ν. 2867/2000 (Α' 273) και το ΠΔ 157/1999 (Α' 153), ως ισχύουν.

¹⁸ Βλ. άρθρο 23 Κανονισμού 44/2001/ΕΚ

Πράγματι, όσον αφορά το ζήτημα του αρμόδιου δικαστηρίου για την εκδίκαση υποθέσεων που αφορούν στην άσκηση εμπορικής δραστηριότητας μέσω διαδικτύου, δηλαδή το ζήτημα της διεθνούς δικαιοδοσίας, τα μέρη είναι καταρχήν ελεύθερα να συμφωνήσουν ρητά ποιο δικαστήριο θα είναι αρμόδιο για την εκδίκαση των διαφορών που θα προκύψουν. Άλλωστε πολύ συχνά υπάρχει σχετικός όρος παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας στην ιστοσελίδα του προμηθευτή. Βλ. Αλεξανδρίδου, «Το δίκαιο...» σελ. 118, Θ. Σιδηροπούλου σελ. 111, Χ. Ταγαρά, «Βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας», ΕΕΕυρΔ 1990

¹⁹ Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1.3 του Κανονισμού, ο όρος «κράτος μέλος» περιλαμβάνει όλα τα κράτη μέλη εκτός της Δανίας. Μεταξύ Δανίας και των άλλων κρατών μελών συνεχίζει να ισχύει η Σύμβαση των Βρυξελλών.

γνωστό ως «Βρυξέλλες Ι», ο οποίος με τη σειρά του είχε αντικαταστήσει την περιβόητη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 και την παράλληλη Σύμβαση του Λουγκάνο το 1988. Οι Κανονισμοί επέφεραν σημαντικές αλλαγές στις διατάξεις με τις οποίες καθορίζεται η διεθνής δικαιοδοσία, καθώς έλαβε υπόψη τις εξελίξεις της ηλεκτρονικής τεχνολογίας και τις νέες μορφές εμπορίου, ιδίως του ηλεκτρονικού, που είχαν εν τω μεταξύ αναπτυχθεί²⁰.

Ο Κανονισμός 1215/2012 που τέθηκε σε ισχύ την 10/01/2015 αντικατέστησε τον Κανονισμό 44/2001/ΕΚ ο οποίος με τη σειρά του είχε αντικαταστήσει τη Σύμβαση Βρυξελλών μεταξύ των κρατών μελών, εξαιρουμένων των εδαφών των κρατών μελών, τα οποία υπάγονται στο εδαφικό πεδίο εφαρμογής της εν λόγω Σύμβασης και τα οποία αποκλείονται από τον Κανονισμό κατ' εφαρμογήν του άρθρου 299 της Συνθήκης (άρθρο 68 του Κανονισμού), όπως η Δανία που δεν μετείχε στην έκδοση των Κανονισμών²¹. Από πλευράς περιεχομένου, ο Κανονισμός 44/2001 και ο 1215/2012 επανέλαβαν σε μεγάλο βαθμό τις διατάξεις της Σύμβασης των Βρυξελλών, πράγμα που επιτρέπει ευρεία χρησιμοποίηση της ερμηνευτικής των διατάξεων αυτών νομολογίας του ΔΕΕ.²²

Σκοπός του Κανονισμού 1215/2012 είναι η ενοποίηση των κανόνων σύγκρουσης των δικαιοδοσιών στις αστικές και εμπορικές υποθέσεις μέσω κανόνων δικαιοδοσίας που παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας. Στο πλαίσιο αυτό, ο εν λόγω Κανονισμός αποσκοπεί στην ενίσχυση της δικαστικής προστασίας των προσώπων που είναι εγκατεστημένα στο έδαφος της ΕΕ και παρέχει ταυτόχρονα τη δυνατότητα στον ενάγοντα να προσδιορίζει με ευκολία το δικαστήριο στο οποίο μπορεί να προσφύγει και στον εναγόμενο να προβλέπει ευλόγως το δικαστήριο ενώπιον του οποίου μπορεί να εναχθεί²³.

Σε περίπτωση που ο εναγόμενος δεν έχει κατοικία σε κράτος μέλος της ΕΕ ή της ΕΖΕΣ, η διεθνής δικαιοδοσία θα καθοριστεί με βάση το εσωτερικό δίκαιο του δικάζοντος δικαστή, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Κανονισμού. Κατά την αναθεώρηση του Κανονισμού 44/2001 η πρόταση της Επιτροπής ήταν πιο φιλόδοξη

²⁰ Βλ. Ε. Αλεξανδρίδου, «Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου», Αρμ. 2001, σελ.1721 επ.

²¹ Εντούτοις, με Συμφωνία της 19.10.2005 μεταξύ της Κοινότητας και της Δανίας (έναρξη ισχύος 1.7.2007) οι διατάξεις του Κανονισμού Βρυξέλλες Ι θα εφαρμόζονται και στις σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Δανίας, με ορισμένες μόνο μεταβολές (άρθρο 2 παρ. 2 της Σύμβασης).

²² Σ. Βρέλλης, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2008, σελ. 365

²³ Βλ. ΔΕΚ απόφαση της 13^{ης} Ιουλίου 2006, C-103/2005, Reisch Montage, σκέψεις 24,25

και αποσκοπούσε στη γενική επέκταση του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού ως προς τους εναγόμενους που έχουν την κατοικία τους εκτός της ΕΕ, προσδίδοντας έτσι στον Κανονισμό οικουμενικό χαρακτήρα. Στην πραγματικότητα, η Επιτροπή αποσκοπούσε στην εναρμόνιση, ως προς την οικουμενικότητα της εφαρμογής, προς τους Κανονισμούς για το εφαρμοστέο δίκαιο. Η πρόταση αυτή έγινε αντικείμενο σφοδρής κριτικής από την επιστήμη. Επιπλέον μία τέτοια ευρεία αντίληψη περί των ορίων δικαιοδοσίας θα είχε ως συνέπεια να ματαιώσει ή πάντως να παρεμποδίσει τις σχετικές εργασίες για την εκπόνηση μιας οικουμενικής Συμβάσεως στα θέματα διεθνούς δικαιοδοσίας αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων στο πλαίσιο της συνδιασκέψεως της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, όπου παρά τις δυσκολίες, αποφασίστηκε η επανάληψη των διαπραγματεύσεων που είχαν διακοπεί. Επομένως αποφασίστηκε το θέμα της οικουμενικής εφαρμογής του Κανονισμού να μετατεθεί για αργότερα και όπως παρατηρεί ο A. Nuyts η διάταξη του άρθρου 79 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ibis προβλέπει ότι το ζήτημα αυτό θα επανεξετασθεί κατά την προσεχή Έκθεση της Επιτροπής που θα υποβληθεί εντός δεκαετίας. Έτσι, η φιλόδοξη πρόταση της Επιτροπής τελικά δεν έγινε αποδεκτή. Εντούτοις, στο τελικό κείμενο του Κανονισμού επιβίωσαν τρεις καινοτομίες αναφορικά με την επέκταση εφαρμογής του Κανονισμού μεταξύ των οποίων είναι και η ειδική βάση δικαιοδοσίας του καταναλωτή. Έτσι διευρύνεται δικονομικά η προστασία προς τα συμβατικά ασθενέστερα μέρη διά του εξαιρετικού προνομίου του *forum actoris* και στην περίπτωση που ο αντισυμβαλλόμενος κατοικεί σε τρίτο κράτος.

Τούτο διότι ως προς τον καταναλωτή, παρατηρήθηκε σε σχετική μελέτη της Επιτροπής ότι στα δίκαια διαφόρων κρατών μελών (όπως η Αυστρία, Αγγλία, κ. ά.), δεν παρέχεται η δυνατότητα εναγωγής του αντισυμβαλλομένου του καταναλωτή ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του τελευταίου. Επιπλέον η μη δυνατότητα εναγωγής ενώπιον κοινοτικού *forum* θα είχε συνέπειες και στο πεδίο της προστασίας του ουσιαστικού δικαίου (*ius*) αφού, για παράδειγμα οι σχετικοί κανόνες αμέσου εφαρμογής δεν θα εφαρμοζόταν από τα δικαστήρια μη κράτους μέλους. Έτσι τα προβλήματα προστασίας δεν θα περιορίζονταν μόνο στο πεδίο του

δικονομικού δικαίου (μεγαλύτερα έξοδα, ξένο περιβάλλον προς τον καταναλωτή κ.λπ.) , αλλά θα προέκυπταν και στο πεδίο προστασίας του ουσιαστικού δικαίου²⁴.

Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι στη χώρα μας η διεθνής δικαιοδοσία των εθνικών μας δικαστηρίων σε συμβατικές ή δικαιοπρακτικές διαφορές ρυθμίζεται από τις διατάξεις των άρθρων 3, 22 και 33 του ΚΠολΔ και εξαρτούν την ύπαρξη διεθνούς δικαιοδοσίας ελληνικού δικαστηρίου από τη θεμελίωση τοπικής αρμοδιότητας²⁵.

Έτσι, κατά το άρθρο 3 ΚΠολΔ, τα ελληνικά δικαστήρια έχουν γενικά διεθνή δικαιοδοσία , αν είναι κατά τόπο αρμόδια²⁶.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 33 ΚΠολΔ προβλέπει ειδική συντρέχουσα δωσιδικία ορίζοντας ότι «διαφορές που αφορούν την ύπαρξη ή το κύρος δικαιοπραξίας εν ζωή και όλα τα δικαιώματα που πηγάζουν απ' αυτή , μπορούν να εισαχθούν και στο δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται ο τόπος όπου καταρτίστηκε η δικαιοπραξία ή όπου έπρεπε να εκπληρωθεί η παροχή». Σε ότι αφορά τη διαδικτυακή δικαιοπραξία, δηλαδή η ακριβής διατύπωση της εκάστοτε συγκεκριμένης ιστοσελίδας, η οποία και μόνο είναι σε θέση να αποκαλύψει τυχόν δικαιοπρακτική βούληση και πρόθεση δέσμευσης του φορέα της συγκεκριμένης επιχειρηματικής δραστηριότητας, αποτελεί αποφασιστικό κριτήριο ώστε να μπορεί να γίνει λόγος τουλάχιστον για πρόταση για την κατάρτιση της σύμβασης.

Ειδικότερα, διεθνή δικαιοδοσία στις περιπτώσεις όπου δεν έχει εφαρμογή ο Κανονισμός 1215/2012 θα έχουν τα ελληνικά δικαστήρια όταν θεμελιώνεται στην Ελλάδα είτε η γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, είτε η συντρέχουσα δωσιδικία των δικαιοπραξιών που καθορίζεται με κριτήριο τον τόπο κατάρτισης της δικαιοπραξίας ή τον τόπο εκπλήρωσης της παροχής²⁷.

Οι επιπτώσεις του ηλεκτρονικού εμπορίου στην Ευρώπη είναι περιορισμένες σε σύγκριση με τις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά ο αριθμός των χρηστών μεγαλώνει κάθε μέρα κι έτσι είναι εύκολο να φανταστεί κανείς ότι θα ανθίσει σε μερικά χρόνια και το

---

²⁴ Χ.Παμπούκης, Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση & εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές διαφορές, Ο νέος αναθεωρημένος κανονισμός 1215/2012 Βρυξέλλες (Ibis).

²⁵ Βλ. Θ. Σιδηρόπουλος, ό.π., σελ.111

²⁶ Βλ. Κ. Κεραμέως, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο (γενικό μέρος), 1986, σελ.4 και επ.

²⁷ Βλ. Αλεξανδρίδου, ό.π., σελ. 119

ενδοενοσιακό ηλεκτρονικό εμπόριο. Σε τρεις χώρες – Δανία, Σουηδία και Νορβηγία – το ποσοστό αυξήθηκε κατά 50 τοις εκατό υπερβαίνοντας ακόμα και το ποσοστό των Ηνωμένων Πολιτειών κατά 40 τοις εκατό²⁸. Σύμφωνα με μία έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, περίπου 70 % των ευρωπαϊκών μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων έχουν ήδη πρόσβαση στο Διαδίκτυο και 40% αυτών τις δικές τους ιστοσελίδες. Η πρώτη προσέγγιση ήταν να χρησιμοποιήσουμε τους ήδη υπάρχοντες κανόνες για δικαιοδοσία που ισχύουν στον κόσμο εκτός του διαδικτύου (offline world). Η έλλειψη εμπιστοσύνης των καταναλωτών είναι ο μόνος λόγος που κρατάει την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου σε χαμηλά επίπεδα στην Ευρώπη.

4.1. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ Ια - ΓΕΝΙΚΗ ΔΩΣΙΔΙΚΙΑ

Για να πετύχει λοιπόν η Ένωση τη διατήρηση και ανάπτυξη ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης μέσω της διευκόλυνσης πρόσβασης στη δικαιοσύνη, θέτει στο άρθρο 4 του Κανονισμού μία γενική αρχή σύμφωνα με την οποία τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους σε έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, αν πρόκειται για φυσικό πρόσωπο ή το δικαστήριο της έδρας, αν πρόκειται για νομικό πρόσωπο²⁹, ανεξάρτητα απ' την ιθαγένειά τους. Έτσι, οι αστικές ή εμπορικές διαφορές που προκύπτουν στις διαδικτυακές (μεταξύ άλλων) συναλλαγές, θα πρέπει να εισάγονται καταρχήν ενώπιον του καθ' ύλην αρμόδιου δικαστηρίου στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται η κατοικία (εφόσον πρόκειται για φυσικό πρόσωπο) ή η έδρα (εφόσον πρόκειται για νομικό πρόσωπο) του εναγομένου³⁰.

Στις συναλλαγές μέσω διαδικτύου, η ως άνω αρχή μπορεί να παρουσιάσει το πρόβλημα της δυσχέρειας προσδιορισμού της κατοικίας ή έδρας του εναγομένου στον εικονικό χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου, όπου πολλοί συναλλάσσονται ψευδώνυμωσ ή και ανωνύμωσ. Επιπλέον ο προμηθευτής-εναγόμενος ενδέχεται να εμφανίζεται με «εικονική παρουσία» ταυτόχρονα σ' όλες τις πολιτείες που είναι συνδεδεμένες με το διαδίκτυο ή να λειτουργεί αποκλειστικά μέσω του διαδικτύου χωρίς να έχει φυσική παρουσία σε κάποιο κράτος μέλος. Για να αντιμετωπισθεί το

²⁸ Report of European Union Commission on "E- Europe Action Plan", available at http://europa.eu.int/information_society/eeurope/news_library/pdf_files/communication_en.pdf (visited on 10 February 2002).

²⁹ Άρθρο 60 παρ.1, όπου ως έδρα νοείται η καταστατική, η κεντρική διοίκηση ή η κύρια εγκατάσταση.

³⁰ Βλ. Θ. Σιδηροπούλου, ό.π., σελ. 109

πρόβλημα αυτό, ο νομοθέτης έθεσε στους φορείς παροχής υπηρεσιών την υποχρέωση να παρέχουν πληροφορίες, μεταξύ άλλων και για τη γεωγραφική διεύθυνση, στην οποία ο φορέας είναι εγκατεστημένος, υιοθετώντας έτσι την αρχή εφαρμογής του δικαίου της χώρας προέλευσης (ρήτρα εσωτερικής αγοράς). Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ.1 της Οδηγίας 2000/31 ΕΚ και αντίστοιχο άρθρο 4 του ΠΔ 131/2003³¹ ως τόπος εγκατάστασης του φορέα παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας θεωρείται εκείνος όπου αυτός ασκεί την κύρια οικονομική του δραστηριότητα για αόριστη χρονική διάρκεια, ενώ η παρουσία και η χρήση τεχνικών μέσων που απαιτούνται για την παροχή της υπηρεσίας δεν συνιστούν εγκατάσταση του φορέα, όπως θα δούμε και αναλυτικότερα παρακάτω.

4.2.ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ Ι α - ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΩΣΙΔΙΚΙΕΣ

Οι κανόνες περί διεθνούς δικαιοδοσίας θα πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας και να βασίζονται στη γενική αρχή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου. Η δωσιδικία αυτή θα πρέπει να ισχύει πάντοτε, εκτός από μερικές συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου το επίδικο αντικείμενο ή η αυτονομία των διαδικών δικαιολογεί άλλο συνδετικό στοιχείο. Έτσι, ο Κανόνας της γενικής δωσιδικίας συμπληρώνεται από τις συντρέχουσες ειδικές δωσιδικίες υπό την έννοια ότι ο ενάγων μπορεί να προτιμήσει τα δικαστήρια άλλης χώρας από εκεί, όπου έχει την κατοικία ή την εγκατάστασή του ο εναγόμενος. Οι εναλλακτικές δωσιδικίες ισχύουν λόγω του στενού συνδέσμου μεταξύ του δικαστηρίου και της διαφοράς ή για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Η ύπαρξη στενού συνδέσμου θα πρέπει να παρέχει ασφάλεια δικαίου και να αποφεύγεται το ενδεχόμενο ο εναγόμενος να ενάγεται ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους το οποίο δεν μπορούσε ευλόγως να προβλέψει. Στη συνέχεια αναλύονται τρεις περιπτώσεις ειδικών δικαιοδοσιών αναφορικά με τις ενοχές από συμβάσεις, τις αδικοπρακτικές ενοχές και τις διαφορές από καταναλωτικές συμβάσεις στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου.

4.2.1. ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Όσον αφορά τη μεγάλης έκτασης κατηγορία των «διαφορών εκ συμβάσεως», των ενοχών δηλαδή εκείνων που σύμφωνα με το ΔΕΕ «έχουν ως πηγή προέλευσής τους

---

³¹Βλ. Ε. Αλεξανδρίδου, Το δίκαιο του ηλεκτρονικού Εμπορίου, 2004, σελ.120

σύμβαση ή απορρέουν από αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης»³² υπάρχει ειδική συντρέχουσα αρμοδιότητα υπέρ των δικαστηρίων του τόπου «όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή» (άρθρο 5 παρ.1 α). Κατά πάγια νομολογία του ΔΕΚ, η έννοια «διαφορές εκ συμβάσεως» ερμηνεύεται αυτοτελώς και όχι με παραπομπή σε διατάξεις του εθνικού δικαίου. Η διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου αυτού ισχύει, ακόμη κι αν η κατάρτιση της σύμβασης που αποτελεί τη βάση της αγωγής, τελεί υπό αμφισβήτηση μεταξύ των διαδίκων»³³. Νοούνται δε ως διαφορές εκ συμβάσεως όλες οι ενοχές που προέρχονται από σύμβαση ή αυτές που απορρέουν από συμβατική υποχρέωση καθώς επίσης σχέσεις και δεσμοί που είναι παρεμφερείς προς τις σχέσεις και τους δεσμούς που υπάρχουν μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών, εφόσον διαπιστώνεται η ύπαρξη «νομικής υποχρέωσης η οποία έχει ελευθέρως αναληφθεί από ένα πρόσωπο έναντι άλλου προσώπου»³⁴.

Περαιτέρω προκειμένου να διευκολυνθεί η επίτευξη του πρωταρχικού σκοπού της ενοποίησης των κανόνων δικαστικής δικαιοδοσίας προς την κατεύθυνση της προβλεψιμότητας, ο Κανονισμός 1215/2012 θέτει δύο αυτοτελή κριτήρια συνδέσεως για την ανεύρεση του «τόπου εκπλήρωσης της παροχής» ήτοι : α) εφόσον πρόκειται για πώληση εμπορευμάτων, ο τόπος του κράτους μέλους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παράδοση των εμπορευμάτων και β) εφόσον πρόκειται για παροχή υπηρεσιών, ο τόπος του κράτους μέλους όπου δυνάμει της σύμβασης έγινε ή έπρεπε να γίνει η παροχή των υπηρεσιών (άρθρο 5 παρ.1 β)³⁵.

Ιδιαίτερα ερμηνευτικά προβλήματα δεν ανακύπτουν στην περίπτωση των off-line συναλλαγών όπου ο τόπος εκπλήρωσης της παροχής γίνεται σε πραγματικό τόπο, π.χ. παράδοση στην κατοικία του αγοραστή του παραγγελθέντος βιβλίου.

---

³² Απόφαση ΔΕΚ της 22.3.1983, C-34/1982, Peters/ZNAV, Συλλ. Νομ. 1983, σελ. 987 και 9.3.1988 και Arcado/Havilland Συλλ. Νομ. 1988, σελ. 1539, Βλ. Θ. Σιδηρόπουλου, ό.π., σελ. 110

³³ ΔΕΚ 4.3.1982, υπόθ.38/31(Effer/Kantner), Συλλογή 1982, 825 επ.

³⁴ Βλ. ΔΕΚ απόφαση της 20.1.2005, C-27/2002, Petra Engler v Janus Versand GmbH, Συλλογή 2005, όπου κρίθηκε ότι η υπόσχεση παροχής δώρου χωρίς να έχει καταρτιστεί σύμβαση εμπίπτει στην έννοια του άρθρου 5 παρ.1 στοιχ. α'.

³⁵ Έχει γίνει δεκτό από το ΔΕΚ ότι το άρθρο 5, σημείο 1, στοιχ. β', πρώτη περίπτωση, του Κανονισμού 44/2001 εφαρμόζεται στην περίπτωση που υπάρχουν περισσότεροι του ενός τόποι παράδοσης εντός του ίδιου κράτους μέλους. Βλ. ΔΕΚ απόφ. της 3.5.2007, C-386/2005 Color Drack GmbH κατά Lexx International Vertriebs GmbH, Συλλογή 2007 σελίδα I-03699, σκ.36. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει κατ' αρχήν να θεωρηθεί ως τόπος εκπλήρωσεως, για τους σκοπούς της εφαρμογής της εξεταζόμενης διατάξεως, ο τόπος που εξασφαλίζει το στενότερο σύνδεσμο μεταξύ της σύμβασης και του αρμόδιου δικαστηρίου (τόπος της κύριας παράδοσης) σκ. 40.

Ζητήματα ανακύπτουν , ωστόσο, για τις συμβάσεις στις οποίες η εκπλήρωση της παροχής γίνεται μέσω του διαδικτύου. Στην περίπτωση αυτή ανακύπτει αβεβαιότητα τόσο όσον αφορά στο ζήτημα του εάν καλύπτονται από την έννοια των «εμπορευμάτων» και τα άυλα αγαθά, όπως π.χ. στην περίπτωση της αγοράς ψηφιακών εντύπων που «παραδίδονται» στο χρήστη-αγοραστή, όσο και αναφορικά με τον προσδιορισμό του «τόπου όπου πρέπει να γίνει η παράδοση».

Ιδιαίτερα δυσχερής είναι και ο προσδιορισμός του τόπου παροχής των υπηρεσιών σε απευθείας σύνδεση βάσει του οποίου θα προσδιορισθεί η διεθνής δικαιοδοσία. Για παράδειγμα, στην περίπτωση παροχής τραπεζικών υπηρεσιών μέσω διαδικτύου ή χρέωσης της κάρτας ηλεκτρονικού χρήματος του κατόχου πώς θα ανευρεθεί ο τόπος εκπλήρωσης; Από τεχνικής πλευράς, μπορεί να θεωρηθεί ως τόπος εκπλήρωσης ο τόπος όπου βρίσκεται ο διακομιστής (server) , κάτι που δεν προσφέρει όμως ικανοποιητική λύση, όταν για παράδειγμα η τράπεζα εδρεύει στο Παρίσι, ο αποδέκτης είναι Έλληνας και ο διακομιστής βρίσκεται στην Αμερική. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ως κρίσιμος ο τόπος όπου βρίσκεται ο χρήστης (αγοραστής του προϊόντος ή αποδέκτης της υπηρεσίας). Ωστόσο, ο γεωγραφικός εντοπισμός του χρήστη δεν είναι πάντα εύκολος, δεδομένου ότι μπορεί να μεταβάλλει τον τόπο κατοικίας του ή να έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο από διαφορετικό κάθε φορά υπολογιστή³⁶. Σύμφωνα με μια τρίτη ερμηνευτική προσέγγιση ο προσδιορισμός του τόπου παροχής των υπηρεσιών θα πρέπει να γίνει κατά συνεκτίμηση όχι μόνο των δυσκολιών που απορρέουν εκ του ότι αυτές περιέρχονται στον αποδέκτη τους διά της ηλεκτρονικής οδού, αλλά και του ότι η ιδιαιτερότητα αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε από τον παροχέα είτε από τον αποδέκτη με σκοπό την εκδίκαση της διαφοράς από το περισσότερο «ευνοϊκό» για τον καθένα δικαστήριο.

Πράγματι, μπορεί καθένας από τους συμβαλλομένους να «οργανώσει» κατά περίπτωση την παροχή ή την λήψη των υπηρεσιών κατά τέτοιο τρόπο, ώστε αυτή να εντοπίζεται στο κράτος, η κατάφαση της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του οποίου να εξασφαλίζει σε αυτόν πλεονεκτήματα να υπάρξει αντιδικία με τον αντισυμβαλλομένο του. Για μία ακόμα φορά το ενδεχόμενο ενός forum shopping δεν

---

³⁶Π. Μπούρλη, Διεθνείς Πωλήσεις στο Διαδίκτυο & Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2006, σελ. 60

φαίνεται απομακρυσμένο³⁷. Λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις που μπορεί να υιοθετηθούν, εύλογα μπορεί να διατυπωθεί επιφύλαξη ως προς το κατά πόσο το άρθρο 5 παρ. 1 στοιχ. α΄ και β΄ του Κανονισμού μπορεί να διασφαλίσει την εξεύρεση ικανοποιητικών λύσεων σε θέματα διεθνούς δικαιοδοσίας σχετικά με την εκπλήρωση των συμβάσεων στο διαδίκτυο. Στο μέτρο που οι αμφιβολίες για την εμβέλεια της εν λόγω διατάξεως ως προς τις παρεχόμενες ηλεκτρονικά υπηρεσίες ενισχυθούν (κάτι που θα εξαρτηθεί εν μέρει κι από την τεχνολογική εξέλιξη του Internet) θα μπορούσε να εξεταστεί de lege ferenda η σκοπιμότητα ειδικής ρυθμίσεως³⁸.

Στις ΗΠΑ γενική αρχή για την εξεύρεση του σε ποιόν κατευθύνεται μία δεδομένη δραστηριότητα και η κατά τόπον δικαιοδοσία χρησιμοποιούν το κριτήριο του αν ένας ιστοχώρος παρέχει περιεχόμενο ενεργητικά, παθητικά ή διαδραστικά. Στα πλαίσια μάλιστα των ολοένα και πιο διαδραστικών ιστοχώρων τα Δικαστήρια στις ΗΠΑ αποφεύγουν να προσδιορίσουν δικαιοδοσία άλλη από την δικαιοδοσία του τόπου εγκατάστασης εφόσον ο ιστοχώρος παρέχει μόνο πληροφορίες για μία υπηρεσία χωρίς πραγματικά να την παρέχει. Στην πιο χαρακτηριστική μάλιστα υπόθεση, την *Zippo Manufacturing Co. v. Zippo Dot Com*³⁹, το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο αποφάσισε ότι η κατά τόπον αρμοδιότητα κρίνεται σε άμεση αναλογία με το είδος της εμπορικής δραστηριότητας που ασκεί μία συγκεκριμένη διαδικτυακή επιχείρηση⁴⁰. Ως «παθητική» εννοείται μια ιστοσελίδα όταν παρέχει μόνο πληροφορίες, ως «ενεργητική» αυτή που χρησιμοποιείται για τη διενέργεια συναλλαγών και την πώληση υπηρεσιών ή προϊόντων και ως «διαδραστική» όταν οι χρήστες ανταλλάσσουν πληροφορίες και δεδομένα με την επιχείρηση και ανάλογα με το εύρος της έκθεσης σε έννομη συμπεριφορά άλλων δικαιοδοσιών.

4.2.2. ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΕΣ

Όσον αφορά στις ενοχές από αδικοπραξία ή οιονεί αδικοπραξίας, προβλέπεται ειδική συντρέχουσα δικαιοδοσία υπέρ του δικαστηρίου του τόπου όπου «συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός» (άρθρο 7 παρ. 2 του Κανονισμού). Η έννοια της

³⁷ Ε. Βασιλακάκης, Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία (άρθρο 5 σημ.1 και 3 του Κανονισμού 44/2001, 2004 σελ.149), Γραμματικάκη –Αλεξίου, Αρμ 1998, 414

³⁸ Βλ. Bariatti, RDIPP 2002.23.

³⁹ *Zippo Mfg. Co. v. Zippo Dot Com, Inc.*, 952 F. Supp.1119 (W.D. Pa. 1997)

⁴⁰ Standards for Internet Jurisdiction <http://library.findlaw.com/1999/Jan/1/241482.html>

«ενοχής εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας» ερμηνεύεται (και αυτή) αυτοτελώς και περιλαμβάνει κάθε απαίτηση με την οποία τίθεται ζήτημα ενεργοποίησης της αστικής ευθύνης του εναγομένου και δεν αφορά διαφορές εκ συμβάσεως κατά την έννοια του άρθρου 7 παρ. 1 του Κανονισμού⁴¹. Στην έννοια αυτή εμπίπτει και η προσυμβατική ευθύνη ή ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις (*culpa in contrahendo*)⁴². Εφαρμόζεται επίσης και στην περίπτωση των λεγόμενων «προληπτικών αγωγών», όπου δεν έχει επέλθει η ζημία αλλά «ενδέχεται να επέλθει», όπως στην περίπτωση που η αγωγή ασκείται για προληπτικούς λόγους με αίτημα την απαγόρευση χρήσης καταχρηστικών ρητρών σε συμβάσεις με τρίτους⁴³.

Ως τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός νοείται κατά το ΔΕΚ (Ρώμη II), τόσο ο τόπος όπου επήλθε η ζημία όσο και ο τόπος όπου συνέβη το γεγονός που αποτελεί την αιτία της ζημίας⁴⁴.

Θα μπορούσε ενδεχομένως για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας να προωθηθεί λύση αντίστοιχη με αυτή που ισχύει για τα αδικήματα του τύπου, όπου τόπος τέλεσης του αδικήματος θεωρείται ο τόπος εγκατάστασης του εκδότη του επιλήψιμου δημοσιεύματος ή του παραγωγού της επιλήψιμης εκπομπής, τόπος δε επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος ο τόπος ή οι τόποι κυκλοφορίας του εντύπου ή μετάδοσης της εκπομπής, εκδήλωσης δηλαδή του ζημιογόνου γεγονότος. Η ρύθμιση όμως αυτή διευρύνει εξαιρετικά τις επιλογές του τόπου δικαιοδοσίας όταν μιλάμε για διαδίκτυο και αφετέρου αφήνει απ' έξω ένα μεγάλο μέρος της δράσης που αφορά μπλογκς και ηλεκτρονικά κοινωνικά δίκτυα τα οποία σύμφωνα με τη νομολογία δεν αποτελούν Τύπο⁴⁵.

Έτσι μπορεί να εναχθεί ο εναγόμενος, κατ' επιλογή του ενάγοντος, είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός (*forum delicti*) είτε του τόπου όπου επήλθε η ζημία (*forum damni*). Ο Κυβερνοχώρος όμως δεν συμπίπτει με

---

⁴¹ ΔΕΚ απόφαση της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 1988, υπόθεση C-189/1987, Καλφάλης, Συλλογή 1988, 5565

⁴² ΔΕΚ απόφαση της 17^{ης} Σεπτεμβρίου 2002, υπόθεση C-334/2000, Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA και Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS).

⁴³ ΔΕΚ απόφαση της 1.10.2002, Verein für Konsumenteninformation/Henkel, C-167/2000, Συλλογή 2002, I-8111. Βλ. αναλυτικά Ε. Βασιλακάκη, Ηδωσιδικία του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος σε περίπτωση επαπειλούμενων αδικοπραξιών (κατά το αρ.7 παρ. 2 του Κανονισμού), Αρμ.59/2005,3

⁴⁴ ΔΕΚ απόφαση της 30.11.1976 υπόθεση 21/1976, Συλλογή 1976, 1735, 1747 (αρ.24-25)-Mines de potasse d' Alsace- ΔΕΚ απόφαση 7.3.1995 C-68/1993, Συλλογή 1995, I-415, 459-Shevill/Presse Alliance, έτσι και ΑΠ 295/2000 ΕλλΔνη 2000, 1020

⁴⁵ Βλ. ΠΠρΠειρ 4980/2009 (ΔιΜΕΕ 1/2010 σελ. 101 επ.) και ΜΠρΡοδόπηρ 44/2008 (ΔιΜΕΕ 2009, σελ.209 επ.)

τους γεωγραφικούς τόπους, οπότε έχουμε «αδικοπραξία χωρίς locus delicti» και κατ' επέκταση, αδυναμία καθορισμού του forum delicti⁴⁶.

Υπάρχουν βέβαια δραστηριότητες για τις οποίες όλη αυτή η ανάλυση για τον τόπο δράσης περιττεύει, αφού διώκονται γενικώς. Για παράδειγμα η πώληση όπλων ή η προτροπή σε εξέγερση.

Το πρόβλημα ανακύπτει στις επιχειρηματικές δραστηριότητες που για μία δικαιοδοσία δεν είναι παράνομες αλλά για άλλες αποτελούν αδικήματα. Για παράδειγμα, η διακίνηση υλικού ή ακόμη και ιδεών που συνδέεται με τους ναζί είναι παράνομη στη Γερμανία και σε πολλές περιοχές της Ευρώπης αλλά σχετικά προϊόντα και σχόλια είναι εύκολο να διακινούνται μέσω διαφόρων διαδικτυακών εταιρειών, όπως η Ebay και η USENet. Και μπορεί να μην πωληθεί τελικά ένα τέτοιο προϊόν στη Γερμανία, όμως σχετικές αναρτήσεις σε κοινωνικά δίκτυα, μπλογκς και φόρουμς από κάθε πολίτη είναι εύκολα προσβάσιμες. Αντίστοιχα, δύσκολο είναι να γίνει δίωξη αμερικανού πολίτη για σχετικές αναρτήσεις του αφού στις ΗΠΑ δεν θα δέχονταν ποτέ μία τέτοια παρέκταση της δικαιοδοσίας της Γερμανίας.⁴⁷

Η πρόσφατη υπόθεση LICRA και UELF c. Yahoo! και Yahoo France αποτελεί ένα ενδιαφέρον παράδειγμα των δυσκολιών που ανακύπτουν όσον αφορά στον καθορισμό του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος και αναλόγως θα μπορούσε να κριθεί εφόσον εφαρμόζονταν ο Κανονισμός. Οι αιτούσες αντιρατσιστικές οργανώσεις προσέφυγαν στο Tribunal de grande instance de Paris ζητώντας να απαγορευτεί σε χρήστες ευρισκόμενους στη Γαλλία να έχουν πρόσβαση μέσω της ιστοσελίδας Yahoo.com σε ναζιστικής αντίληψης ηλεκτρονικά δημοσιεύματα. Το γαλλικό δικαστήριο έκρινε ότι υφίσταται διεθνής δικαιοδοσία των γαλλικών δικαστηρίων, παρά τους ισχυρισμούς των καθόν η αίτηση, σύμφωνα με τους οποίους υπήρχε ειδική ιστοσελίδα για τους ευρισκόμενους στη Γαλλία χρήστες, μέσω της οποίας δεν ήταν δυνατή η πρόσβαση στα επίμαχα δημοσιεύματα, ενώ η ιστοσελίδα μέσω της οποίας ήταν δυνατή η πρόσβαση σε αυτά βρισκόταν σε διακομιστή (server) στην Καλιφόρνια και απευθυνόταν στο αμερικανικό κοινό⁴⁸. Η απόφαση, που αφορούσε

---

⁴⁶ Γραμματικάκη- Αλεξίου, ό.π. σελ.412

⁴⁷ Σπ. Τάσσης, ό.π., σελ. 236-237

⁴⁸ Απόφαση της 20.11.2000, <http://www.juriscom.net/txt/jurisfr/cti/tgiparis20001120.pdf>.

τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, ορθώς δεν εκδόθηκε με βάση τη ΣΒρ⁴⁹. Θα μπορούσε όμως, σε ανάλογη περίπτωση, να έχει αχθεί στο ίδιο συμπέρασμα ως προς την ύπαρξη ή όχι διεθνούς δικαιοδοσίας επί της κύριας δίκης το δικαστήριο που θα προσέτρεχε στο άρθρο 5 σημ. 3 ΣΒρ ή στο άρθρο 7 σημ. 3 του Κανονισμού, αφού ως τόπος επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος θα μπορούσε να θεωρηθεί ο τόπος όπου οποιοσδήποτε χρήστης μπορεί να έχει πρόσβαση στα δημοσιεύματα, διά των οποίων τελείται το αδίκημα⁵⁰.

Ειδικότερα για την υπόθεση αυτή:

Το Yahoo είναι ένας διαδικτυακός πάροχος υπηρεσιών, είναι μία εταιρία του Delaware με αρχική εγκατάσταση στην Καλιφόρνια. Διαθέτει διάφορες ιστοσελίδες και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων και μηχανών αναζήτησης, προσωπικές ιστοσελίδες παροχής υπηρεσιών και «δωμάτια επικοινωνίας». Διαθέτει επίσης σελίδα όπου γίνονται δημοπρασίες για διαφόρων ειδών αντικείμενα, μεταξύ των οποίων και ναζιστικά αποσπάσματα προπαγάνδας, η επίδειξη και η πώληση των οποίων είναι παράνομη στη Γαλλία. Στις 5 Απριλίου 2000 η Licra και η UEJF κατέθεσαν πολιτική αγωγή η καθεμία χωριστά στο «Γαλλικό Δικαστήριο», για παραβίαση του γαλλικού ποινικού νόμου ο οποίος απαγορεύει τη δημόσια επίδειξη ναζιστικών ενδυμάτων και εμβλημάτων στη Γαλλία.⁵¹

Στις 22 Μαΐου 2000, το «Γαλλικό Δικαστήριο» θεώρησε σύμφωνα με τη γνώμη του Δικαστή Gomez ότι το Yahoo φέρει ευθύνη σύμφωνα με το γαλλικό νόμο επειδή επέτρεψε στους γάλλους κατοίκους να έχουν πρόσβαση σε ιστοσελίδες δημοπρασίας ναζιστικών αναμνηστικών⁵². Το δικαστήριο εξέδωσε εντολή απευθυνόμενη στο Yahoo σύμφωνα με την οποία : «πρέπει να πάρει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να αποτρέψει και να καταστήσει αδύνατη την πρόσβαση μέσω του Yahoo.com σε οποιαδήποτε

---

⁴⁹ Η αρχική απόφαση (ordonnance de refere) της 22.5.2000, την οποία επικύρωσε η απόφαση της 20.11.2000, εφήρμοσε το άρθρο 46γαλλΚΠολΔ. Εξυπακούεται ότι προαπαιτείται για την εφαρμογή του άρθρου 5 σημ.3 να κατοικεί ή να εδρεύει στο έδαφος κράτους μέλους ο εναγόμενος (κάτι που δε συνέβαινε στην υπό κρίση περίπτωση).

⁵⁰ Ευ. Βασιλακάκης, Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία, 2004, σελ.241

⁵¹ LE NOUVEAU C. PEN. Art. R. 645-2.

⁵² Yahoo!, 145 F. Supp. 2d at 1172.

υπηρεσία που μπορεί να ερμηνευθεί ως συνιστώσα ναζιστικής απολογίας ή αμφισβήτησης των εγκλημάτων των Ναζί⁵³.

Στις 21 Δεκεμβρίου 2000 το Yahoo! προσέφυγε στο αμερικάνικο Περιφερειακό Δικαστήριο της Καλιφόρνια , U.S. District Court for the Northern District of California από το οποίο ζητούσε μία διακήρυξη ότι η εντολή του γαλλικού δικαστηρίου δεν ήταν ούτε αναγνωρίσιμη ούτε εφαρμόσιμη στις Η.Π.Α. γιατί παραβίαζε το Σύνταγμα και τους νόμους της Αμερικής. Οι εναγόμενοι, LICRA και UEJF, παρουσιάστηκαν για να υποβάλλουν ένσταση αναρμοδιότητας.

Το περιφερειακό δικαστήριο αποφάσισε ότι είχε αρμοδιότητα και η απόφασή του βασίστηκε στο εξής σκεπτικό: πρώτον οι εναγόμενοι εσκεμμένα στρέφονται εναντίον των κεντρικών γραφείων του Yahoo στη Santa Clara και έτσι εκφράζεται ο σκοπός τους να προκληθούν οι συνέπειες των πράξεών τους στην Καλιφόρνια. Επίσης το δικαστήριο έκρινε ότι η απαιτήσις των εναγομένων προέκυψαν ή είναι αποτέλεσμα πράξεων που σχετίζονται και άρα μπορούν να ικανοποιηθούν σ' αυτό τον τόπο. Ζύγισε επίσης τους εξής παράγοντες: την έκταση της παρεμβολής των εναγομένων στο κρατικό φόρουμ, την έκταση της διαμάχης αναφορικά και με τα όρια της κυριαρχίας του άλλου κράτους, το κατά πόσο ενδιαφέρει το φόρουμ να επιλύσει τη διαφορά, την αποτελεσματικότητα της δικαστικής επίλυσης της διαφοράς, τη σημασία του φόρουμ για το συμφέρον του ενάγοντος για μία βολική και αποτελεσματική λύση και τέλος την ύπαρξη εναλλακτικού φόρουμ. Το δικαστήριο έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε μόνο την ερώτηση «αν θα έπρεπε το αμερικανικό δικαστήριο να αναγνωρίσει και να εξαναγκάσει σε εκτέλεση την γαλλική διαταγή απαιτώντας απ' το Yahoo! να λογοκρίνονται οι υπηρεσίες του που εδράζονται στην Αμερική από τον γαλλικό ποινικό νόμο. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη όλα τα παραπάνω το δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ήταν λογικό να ασκήσει δικαιοδοσία.

Στις 7 Νοεμβρίου 2001 το Περιφερειακό Δικαστήριο της βόρειας περιφέρειας της Καλιφόρνια εξέδωσε απόφαση σύμφωνα με την οποία η Γαλλική Εντολή ήταν έγκυρη σύμφωνα με τη γαλλική νομοθεσία, ότι θα μπορούσε να ενισχυθεί με αναδρομικές ποινές και ότι η πιθανότητα επιβολής της στις ΗΠΑ θα έθιγαν τα

---

⁵³ LICRA et UEJF v. Yahoo! Inc. et Yahoo Fr., T.G.I. Paris, May 22,2000, available at <http://www.juriscom.net/txt/jurisfr/cti/tgiparis20000522.htm>.

συνταγματικώς κατοχυρωμένα με την Πρώτη Τροπολογία δικαιώματα του Yahoo. Επειδή όμως η Γαλλική Εντολή επέβαλε στο Yahoo πρόστιμο ύψους \$ 13,300 για κάθε ημέρα μη συμμόρφωσης και αυτή η εντολή θα μπορούσε να έχει αναδρομική ισχύ το δικαστήριο έκρινε ότι το Yahoo αντιμετωπίζει μία άμεση και τρέχουσα απειλή καθώς παραβιάζονται συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα. Κατέληξε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η γαλλική διαταγή είναι πολύ γενική και ανακριβής για να μπορέσει να «επιβιώσει» του λεπτομερούς ελέγχου που απαιτεί το Σύνταγμα.

Στο μεταξύ το γαλλικό δικαστήριο στις 11 Αυγούστου 2000 διόρισε μία ομάδα εμπειρογνομόνων για να εξετάσουν αν είναι πρακτικά εφικτή η εκτέλεση της γαλλικής διαταγής. Συγκεκριμένα οι ειδικοί ερεύνησαν αν μπορεί το Yahoo να καθορίσει την γεωγραφική προέλευση και την εθνικότητα των χρηστών του ώστε να εμποδίσει την πρόσβαση των γάλλων στο επίμαχο περιεχόμενο. Το συμπέρασμα ήταν ότι πλήρης συμμόρφωση δεν θα ήταν δυνατή. Ωστόσο πρότεινε τρόπους με τους οποίους θα κατάφερνε μερική συμμόρφωση. Αν το Yahoo απαιτούσε από τους χρήστες σα φίλτρο να επιλέγουν την εθνικότητα τους και βάσει της IP διεύθυνσης που για τους περισσότερους χρήστες στη Γαλλία αντιστοιχεί σε κάποιον πάροχο που βρίσκεται στη Γαλλία θα μπορούσε αυτός ο συνδυασμός να έχει επιτυχία σχεδόν 90%.

Η απόφαση αυτή του αμερικανικού δικαστηρίου προσφέρει παρηγοριά σ' όλους τους ιδιοκτήτες ιστοσελίδων που ίσως ανησυχούν μήπως οδηγηθούν στα δικαστήρια ξένης χώρας. Ωστόσο, πρακτικά, εφόσον οι επιχειρήσεις «θέλουν» το Yahoo και επιθυμούν να έχουν φυσική παρουσία σε άλλες χώρες θα πρέπει να εξοικειωθούν με τη συμμόρφωση με τους τοπικούς νόμους.

Στην απόφαση αυτή οι εναγόμενοι αρνήθηκαν οποιαδήποτε προσπάθεια επιβολής είτε στις ΗΠΑ είτε στη Γαλλία της Γαλλικής Εντολής από τη στιγμή που το Yahoo είχε ήδη απομακρύνει συγκεκριμένα ναζιστικά σύμβολα από δημοπρασίες και άλλες ιστοσελίδες. Ωστόσο το αμερικανικό δικαστήριο ξεκαθάρισε ότι δε μπορεί να αναγνωριστεί κάποια απόφαση αλλοδαπού δικαστηρίου εφόσον παραβιάζει συνταγματικά δικαιώματα.

Είναι φανερό ότι η υπόθεση αυτή πέρα από τη δικαιοδοσία είναι σημαντική και για ένα ακόμα μείζον ζήτημα, την αναγνώριση μιας αλλοδαπής απόφασης. Το αμερικανικό δικαστήριο σημείωσε ότι ακόμα κι αν ήταν δυνατή η συμμόρφωση του

Yahoo με τη γαλλική εντολή αυτή η συμμόρφωση θα ήταν ένας ανεπίτρεπτος περιορισμός στην ελευθερία έκφρασης. Η Γαλλική Εντολή απαιτεί από το Yahoo να απαγορεύσει τα εθνικιστικά σύμβολα γιατί αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη «δημόσια αιδώ» στη Γαλλία. Αν το αμερικανικό δικαστήριο εφαρμόζε τη γαλλική εντολή τότε και άλλες χώρες θα ήταν πιθανό να επέβαλαν ανάλογες ποινές με την ελπίδα ότι θα σωπάσουν στο διαδίκτυο διάφορα θέματα που δεν τους αρέσουν ή δε συμμορφώνονται με τη δημόσια τάξη τους.

Πρακτικά λοιπόν αν μία επιχείρηση που έχει τη βάση της στην Αμερική θέλει να επεκταθεί επιχειρησιακά ή να αποκτήσει φυσική παρουσία σε άλλη χώρα, θα πρέπει να εξοικειωθεί και να προσπαθήσει να συμμορφωθεί με τη νομοθεσία αυτής της χώρας. Οι τεχνολογικές εξελίξεις σίγουρα θα επηρεάσουν τη διαμόρφωση νέων νομικών κανόνων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Στην απόφαση αυτή δόθηκε μία διασταλτική ερμηνεία του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ως τέτοιος ο τόπος όπου οποιοσδήποτε χρήστης μπορεί να έχει πρόσβαση στα δημοσιεύματα, διά των οποίων τελείται αδίκημα⁵⁴ και έδειξε στην κοινότητα του διαδικτύου τις πιθανές σοβαρές καταστροφικές επιπτώσεις που προκύπτουν από τις διαφορετικές προσεγγίσεις που υιοθετούνται παγκοσμίως για τη δικαιοδοσία στο Διαδίκτυο.

Ανάλογη κρίση εξέφερε, εκ νέου επί αντισημιτικών δημοσιευμάτων σε ιστοσελίδα «ευρισκόμενη» στην Αυστραλία, επί ποινικής υποθέσεως το γερμανικό Ακυρωτικό⁵⁵. Υποστηρίζεται επίσης ότι ως τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός μπορεί να θεωρηθεί τόσο εκείνος, όπου ενήργησε ο δράστης όσο και ο τόπος όπου βρίσκεται ο εξυπηρετητής (server)⁵⁶. Η σημασία της ειδικής δικαιοδοτικής βάσης του τόπου του ζημιογόνου γεγονότος είναι αυξημένη, για τον λόγο ότι ο τόπος κατοικίας του εναγομένου δεν είναι εύκολα προσδιορίσιμος, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι είναι

---

⁵⁴Ε. Βασιλακάκης, ό.π. σελ.241. Ο ίδιος συγγραφέας στηριζόμενος στην άποψη του ΔΕΚ στην υπόθεση Fiona Shevill/Presse Alliance αναφέρεται επιπλέον στο δυσχερές ζήτημα του υπολογισμού του ποσού της αποζημίωσης που μπορεί να ζητήσει ο ζημωθείς στην περίπτωση που τα αποτελέσματα του ζημιογόνου γεγονότος (π.χ. της προσβολής της προσωπικότητάς του) λαμβάνουν χώρα σε περισσότερα κράτη, σελ.242.

⁵⁵ BGB, 12.12.2000, NJW 2001.624. Η θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας των γερμανικών ποινικών δικαστηρίων στηρίχτηκε στο ότι, λόγω των ιδιαιτεροτήτων της γερμανικής ιστορίας, υφίσταται σχέση μεταξύ των δημοσιευμάτων και του γερμανικού εδάφους.

⁵⁶ Nagel/Gottwald, IZPR, 107.

εύκολη η απόκρυψη των πραγματικών στοιχείων του⁵⁷. Κατά συνέπεια, η άσκηση της αγωγής στο *forum delicti* θεραπεύει την ανεπάρκεια, ως προς τις τελούμενες στο διαδίκτυο αδικοπραξίες, της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου, η οποία συχνά θα κατέληγε σε αρνησιδικία, λόγω της δυσχέρειας ή της αδυναμίας να εντοπισθεί η κατοικία του εναγομένου⁵⁸.

4.2.3. ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Ο Κανονισμός προβλέπει για τη ρύθμιση της διεθνούς δικαιοδοσίας, σε ορισμένες κατηγορίες συμβάσεων και συγκεκριμένα στις συμβάσεις ασφαλίσεως, στις συμβάσεις καταναλωτών και στις ατομικές συμβάσεις εργασίας, στις οποίες ο ένας απ' τους συμβαλλομένους εμφανίζεται ασθενέστερος του άλλου και άρα άξιος αυξημένης προστασίας. Σημειωτέον ότι ειδικές, ευνοϊκότερες ρυθμίσεις για τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας για ορισμένες κατηγορίες προσώπων που θεωρούνταν ως αδύναμα μέρη και ως εκ τούτου έχουν ανάγκη αυξημένης προστασίας, είχαν εισαχθεί ήδη από τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968. Ωστόσο, ο νέος Κανονισμός επιφέρει σημαντικές τροποποιήσεις σε όλες τις προαναφερθείσες κατηγορίες συμβάσεων (και όχι μόνον)⁵⁹.

Ας δούμε ειδικότερα για τις καταναλωτικές συμβάσεις που συνάπτονται στο διαδίκτυο.

ΟΡΙΣΜΟΣ

Η διεθνής δικαιοδοσία σε ένδικες διαφορές επί καταναλωτικών συμβάσεων ρυθμίζεται από τα άρθρα 17-19 του Κανονισμού (Τμήμα 4^ο).

Στην περίπτωση των καταναλωτικών συμβάσεων, που ενδιαφέρουν στην προκειμένη περίπτωση, οι συμβάσεις τις οποίες συνάπτει ο καταναλωτής⁶⁰ και τις

---

⁵⁷ Βλ. Γραμματικάκη-Αλεξίου, Αρμ. 1998.411. Δεδομένου πάντως ότι απαιτείται να κατοικεί σε κράτος μέλος ο εναγόμενος, η δυσχέρεια περί τον εντοπισμό της κατοικίας του έμμεσα επηρεάζει και την προσφυγή στο άρθρο 5 σημ. 3.

⁵⁸ Υπέρ της λύσης που να παρέχει στον ζημιωθέντα δυνατότητα επιλογής μεταξύ περισσοτέρων δικαστηρίων ο Schack, IZVR, 136.

⁵⁹ Βλ. Ευ. Βασιλακάκη, «Τροποποιήσεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών που αφορούν στη Διεθνή Δικαιοδοσία».

⁶⁰ Ο Κανονισμός υιοθετεί τη στενή έννοια του καταναλωτή ως του προσώπου που συνάπτει μία σύμβαση, της οποίας ο σκοπός μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική του δραστηριότητα.

οποίες ο Κανονισμός ρυθμίζει με ειδικό τρόπο είναι, μεταξύ άλλων, και «όλες οι περιπτώσεις όπου η σύμβαση καταρτίστηκε με πρόσωπο, το οποίο ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή ή το οποίο κατευθύνει με οποιοδήποτε μέσο τέτοιου είδους δραστηριότητες σε αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω Κράτους μέλους και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων (άρθρο 17 παρ.1 γ).

Αφορά δηλαδή τις ηλεκτρονικές συναλλαγές μεταξύ επιχείρησης και καταναλωτή. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι ο Κοινοτικός νομοθέτης, για μία ακόμη φορά, θέλει να προσφέρει μεγαλύτερη προστασία μόνο στον καταναλωτή εκείνο ο οποίος καταρτίζει συμβάσεις των οποίων ο σκοπός είναι ξένος προς την επαγγελματική του δραστηριότητα, θεωρώντας προφανώς ότι αυτός είναι κατά κανόνα το ασθενέστερο (τουλάχιστον διαπραγματευτικά) μέρος μιας σύμβασης καθώς θα είναι κατά τεκμήριο άπειρος, ελλιπώς πληροφορημένος και ερασιτέχνης, ενώ έχει να αντιμετωπίσει έναν επαγγελματία του είδους προμηθευτή⁶¹. Άλλωστε, πανομοιότυπος ήταν και ο ορισμός της Σύμβασης των Βρυξελλών (Συμβρυξ) για τις καταναλωτικές συμβάσεις (άρθρο 13 Συμβρυξ)⁶², ενώ σε όλα τα σχετικά με την προστασία των καταναλωτών κείμενά του ο ενωσιακός νομοθέτης ορίζει τον καταναλωτή ως το φυσικό πρόσωπο που αγοράζει αγαθά ή υπηρεσίες για την ικανοποίηση μη επαγγελματικών του αναγκών.

Υπάρχει, επίσης, αρκετά πλούσια νομολογία του ΔΕΚ/ΔΕΕ της οποίας η αξιολόγηση δεν είναι ενιαία, με την έννοια ότι δεν έχει ακόμη αποκρυσταλλωθεί αν το

---

⁶¹ Βλ. Α. Ανθιμο, «Η πρόταση του Κανονισμού για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις», Δ 31, σ. 567 επ.

⁶² Βλ. σχετικές αποφάσεις του ΔΕΚ οι οποίες κινούνται όλες ανεξαιρέτως προς αυτή την κατεύθυνση: Bertrant/Ott της 21.6.1978. Στην απόφαση αυτή το ΔΕΚ έκρινε ότι το δικαιοδοτικό προνόμιο του άρθρου 14 παρ. 2 της Συμβρυξ επιφυλάσσεται μόνο «στους αγοραστές που έχουν ανάγκη προστασίας, επειδή η οικονομική τους θέση χαρακτηρίζεται από την αδυναμία τους απέναντι στους πωλητές, καθώς πρόκειται για τελικούς καταναλωτές με ιδιωτικό χαρακτήρα, οι οποίοι μέσω της αγοράς του αποκτώμενου προϊόντος με δόσεις δεν εμπλέκονται σε εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες» (σκέψη 21). Βλ. επίσης την πολύ πρόσφατη Υπόθεση Johan Gruber v Bay Wa AG, C-464/2001, της 20.1.2005, στην οποία επισημαίνεται για μία ακόμα φορά ότι το ειδικό καθεστώς που καθιέρωσαν οι διατάξεις του άρθρου 13 της Συμβρυξ σκοπό έχει να εξασφαλίσει προσήκουσα προστασία στον καταναλωτή, ο οποίος τεκμαίρεται ότι από οικονομικής άποψης είναι ασθενέστερος και από νομικής άποψης έχει λιγότερη πείρα από τον αντισυμβαλλόμενο του, οπότε δεν πρέπει να αποθαρρύνεται να προσφύγει στη δικαιοσύνη υποχρεούμενος να ασκήσει αγωγή ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο αντισυμβαλλόμενός του. Οι διατάξεις αυτές αφορούν μόνο τον ιδιώτη τελικό καταναλωτή, ο οποίος δεν εμπλέκεται σε εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες.

δικαστήριο τείνει προς τη συσταλτική ή διασταλτική ερμηνεία του όρου «καταναλωτική σύμβαση». Αφού με την αρχική του απόφαση επί του θέματος δέχθηκε ότι χρήζει προστασίας ο ασθενέστερος συμβαλλόμενος (ΔΕΚ, 21.6.1978, Bertrand/ Ott, 150/77, ΣυλλΝομολ 1978.1431), το Δικαστήριο δέχθηκε ότι δεν ασκεί επιρροή ο χαρακτηρισμός της συμβάσεως ως πωλήσεως από τους συμβαλλομένους (ΔΕΚ, 27.4.1999, Mietz/Intership Yachting, C- 99/96, ΣυλλΝομολ 1999-I.2277). Άφησε ανοικτό όμως το θέμα αν είναι καταναλωτικές οι συμβάσεις που άπτονται της παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (ΔΕΚ , 19.1.1993, Shearson/TVB Treuhandgesellschaft, C-89/91, ΣυλλΝομολ 1993-I.139), με αποτέλεσμα να γίνεται επίκληση της σχετικής αποφάσεώς του και από τις δύο – αντικρουόμενες μεταξύ τους- αποφάσεις που εξέδωσαν τα ελληνικά δικαστήρια στην ίδια απόφαση που αφορούσε την αγωγή αποζημίωσης για ιδιαίτερα υψηλά ποσά που ως βάση της είχε την παροχή τέτοιου είδους υπηρεσιών (ΠολΠρΑθ 8032/2001, ΕλλΔνη 2003.568, ΕφΑθ 6401/2002, ΔΕΕ 2003.412). Όσον αφορά στη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων , ο Άρειος Πάγος έχει δεχθεί ότι δεν είναι καταναλωτικές οι συμβάσεις που άπτονται της παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, εφόσον επιδιώκεται ο πορισμός κέρδους (ΑΠ 1738/2009 ΕλλΔνη 2011.750= ΕΠολΔ 2011.316). Επομένως δεν εμπίπτουν κατά την προσέγγιση αυτή στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 17 επ. του Κανονισμού.

Με τις προαναφερθείσες αποφάσεις το ΔΕΚ ρητά τάχθηκε υπέρ της αυτόνομης ερμηνείας των όρων που περιλαμβάνονται στις οικείες διατάξεις. Τη θέση του επανέλαβε σε μία από τις αποφάσεις του σχετικά με την έννοια της καταναλωτικής σύμβασης (ΔΕΚ, 20.1.2005, Gruber/Bay Wa AG, C-454/01, ΣυλλΝομολ 2005.I-439, σκέψη 31) για να οδηγηθεί περαιτέρω στο συμπέρασμα ότι προσήκει η συσταλτική εφαρμογή των ειδικών διατάξεων που παρεκκλίνουν από τη γενική δωσιδικία του εναγομένου (σκέψη 32). Ως εκ τούτου όταν η επίδικη σύμβαση αφορά σε πράγματα προοριζόμενα εν μέρει για επαγγελματική χρήση και εν μέρει για προσωπική χρήση εκ μέρους του αγοραστή, κατ' αρχήν δεν εφαρμόζονται οι ειδικές διατάξεις διεθνούς δικαιοδοσίας , εκτός αν προκύπτει ότι η επαγγελματική χρήση ήταν τόσο

περιορισμένης σημασίας ώστε να διαδραματίζει αμελητέο ρόλο στην όλη συναλλαγή⁶³.

Ως εκ τούτου , δικαίως εκφράζονται φόβοι σχετικά με την εφαρμογή του Κανονισμού στη χώρα μας , καθώς ο έλληνας νομοθέτης παρέχει έναν εξαιρετικά ευρύ ορισμό στον «καταναλωτή» αφού, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4. α Ν. 2251/4 «για την προστασία του καταναλωτή», καταναλωτής είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο για το οποίο προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη προϊόντων ή υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη τους. Σύμφωνα λοιπόν με την ελληνική νομοθεσία ως καταναλωτής θα μπορούσε να θεωρηθεί ακόμα και ένας επαγγελματίας εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη προϊόντων ή υπηρεσιών , οπότε ανακύπτει το πρόβλημα εάν θα μπορεί και αυτός να επικαλεσθεί τις ευνοϊκές διατάξεις του Κανονισμού, ο οποίος, ωστόσο, θέτει ως απαρέγκλιτη προϋπόθεση εφαρμογής των εν λόγω διατάξεων, ο σκοπός της σύμβασης να είναι ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα αυτού που την καταρτίζει⁶⁴.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει το άρθρο 18 του Κανονισμού 1215/2012⁶⁵ όπου στο άρθρο 1 παρ. 1 ορίζεται ότι η αγωγή του καταναλωτή κατά του αντισυμβαλλόμενου ασκείται είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους όπου έχει την κατοικία του ο αντισυμβαλλόμενος είτε ενώπιον των δικαστηρίων που έχει την κατοικία του ο καταναλωτής ο ίδιος χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατοικία του αντισυμβαλλόμενου. Παρέχεται έτσι η δυνατότητα στον καταναλωτή να προσφύγει ως ενάγων όσο το δυνατόν εγγύτερα μπορεί, δηλαδή στο δικαστήριο του τόπου της κατοικίας του και όχι απλά στο δικαστήριο του κράτους μέλους όπου έχει την κατοικία του, βελτιώνοντας έτσι κατά πολύ τη θέση του καθώς θα μπορεί να ασκήσει την αγωγή του πολύ κοντά στον τόπο της κατοικίας του⁶⁶. Πρόκειται για εξαίρεση από τον

⁶³ Α.Γραμματικάκη-Αλεξίου, Ζ.Παπασιώπη-Πασιά, Ε.Βασιλακάκης, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, 2017, σελ.434

⁶⁴ Βλ. Ε. Αλεξανδρίδου, «Το Δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου», σελ. 121, ιδίως υποσημ.9

⁶⁵ Το άρθρο 18 του Κανονισμού 1215/2012 αντικατέστησε το άρθρο 16 του Κανονισμού 44/2001 το οποίο με τη σειρά του είχε αντικαταστήσει το άρθρο 14 της Σύμβασης Βρυξελλών.

⁶⁶ Βλ. Ε. Αλεξανδρίδου, «Το δίκαιο του...», σελ.121, της ίδιας, «Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου», Αρμ./2001, σ. 1721

κανόνα, ότι ο Κανονισμός αφορά μόνον τη διεθνή δικαιοδοσία και όχι την εσωτερική δικαιοδοσία των κρατών μελών.

Αντίθετα, όταν ο καταναλωτής είναι εναγόμενος, ο αντισυμβαλλόμενός του μπορεί να ασκήσει αγωγή μόνο ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο καταναλωτής (παρ. 2 άρθρο 18). Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η παρεχόμενη από τον Κανονισμό προστασία σε έναν καταναλωτή ο οποίος προβαίνει (μεταξύ άλλων) σε μία διαδικτυακή συναλλαγή είναι πολύ ουσιαστική καθώς του εξασφαλίζει τη δυνατότητα να ενάγει και να ενάγεται στα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του. Υπενθυμίζεται ότι κρίσιμη είναι η κατοικία του ενάγοντος και του εναγομένου κατά την άσκηση της αγωγής και όχι κατά τη σύναψη της οικείας σύμβασης⁶⁷. Έτσι ο καταναλωτής θα προστατεύεται εφόσον συνήψε σύμβαση με προμηθευτή αμφίδρομης ιστοσελίδας (interactive website), στην οποία μπορούσε να έχει πρόσβαση από τον τόπο κατοικίας του. Το χαρακτηριστικό του «αμφίδρομου» υπάρχει, όταν η σύμβαση μπορεί να συναφθεί με απευθείας σύνδεση (on line) , όπως π.χ. με τη χρησιμοποίηση εντύπου προς συμπλήρωση από τον καταναλωτή.

Η προαναφερθείσα ευνοϊκή για τον καταναλωτή ρύθμιση ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 17 του Κανονισμού σε τρεις κατηγορίες συμβάσεων: α) όταν πρόκειται για σύμβαση πώλησης αγαθών με τμηματική καταβολή του τιμήματος, β) όταν πρόκειται για σύμβαση δανείου με σταδιακή εξόφληση ή παροχή πίστωσης με άλλη μορφή για τη χρηματοδότηση της αγοράς αγαθών ή γ) σε όλες τις άλλες περιπτώσεις , όταν η σύμβαση έχει συναφθεί με πρόσωπο το οποίο ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή ή κατευθύνει με οποιοδήποτε τρόπο τέτοιου είδους δραστηριότητες σε αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω κράτους μέλους, και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων.

Ας σημειωθεί ότι οι δύο πρώτες περιπτώσεις υπήρχαν με παρεμφερή διατύπωση και στην αρχική Σύμβαση των Βρυξελλών. Στην τρίτη περίπτωση όμως που είναι σαφές ότι αφορά τις εξ αποστάσεως πραγματοποιούμενες συμβάσεις ως εκ τούτου και τα

---

⁶⁷ Γ. Πανόπουλος, Η Σύμβαση Βρυξελλών και οι Κανονισμοί Βρυξέλλες I & Ια, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 94

ηλεκτρονικά καταρτιζόμενες συμβάσεις, οι Κανονισμοί επέφεραν σημαντικές αλλαγές.

Θα πρέπει καταρχήν να διευκρινιστεί ότι η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται μεταξύ άλλων στις συμβάσεις κατανάλωσης που συνάπτονται μέσω αμφίδρομης ιστοσελίδας του διαδικτύου, στην οποία ο καταναλωτής έχει πρόσβαση από το κράτος κατοικίας του.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η προϋπόθεση του άρθρου 13 παρ.1 της Σύμβασης των Βρυξελλών, ότι ο καταναλωτής έπρεπε να ολοκληρώσει τις απαραίτητες για την κατάρτιση της σύμβασης πράξεις στο κράτος της κατοικίας του, δεν επαναλαμβάνεται στους Κανονισμούς. Τούτο σημαίνει ότι η ρύθμιση θα μπορεί να τυγχάνει εφαρμογής και για συμβάσεις που κατήρτισε ο καταναλωτής ενώ βρισκόταν σε κράτος άλλο από εκείνο της κατοικίας του. Έτσι, η διάκριση του καταναλωτή σε «παθητικό» και «ενεργητικό» που ίσχυε άλλοτε, -παθητικός θεωρούνταν ο καταναλωτής που συνάπτει τη διασυνοριακή συναλλαγή με πρωτοβουλία του αλλοδαπού προμηθευτή, ευρισκόμενος στη χώρα του, και ενεργητικός ο καταναλωτής που μεταβαίνει σε άλλη χώρα με δική του πρωτοβουλία για να ψωνίσει, ανάγκη δε προστασίας θεωρούνταν ότι έχει μόνον ο πρώτος- δεν είναι πλέον απαραίτητη και άλλωστε δεν είναι καν εφικτή, όταν πρόκειται για συναλλαγές που συνάπτονται με μέσα ηλεκτρονικής τεχνολογίας. Έπρεπε λοιπόν κατά τη σύνταξη ήδη του Κανονισμού 44/2001 να ληφθεί υπόψη η εξέλιξη των τεχνικών διάθεσης στο εμπόριο, που δεν υπήρχαν το 1968, όταν ψηφιζόταν η Σύμβαση των Βρυξελλών.⁶⁸

Η δυνατότητα του καταναλωτή να έχει πρόσβαση στο νομικό σύστημα και στα δικαστήρια της χώρας του είναι σημαντικό για να τονώσει την αυτοπεποίθησή του. Επιτρέποντας σε μία επιχείρηση στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου να διαλέξει το αρμόδιο δικαστήριο πριν από σύναψη της σύμβασης με τον καταναλωτή και απλώς ζητώντας του την αποδοχή, ο καταναλωτής θα στερούνταν της προστασίας. Ενδιαφέρον είναι, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά τη διαδικασία αναθεώρησης της Σύμβασης των Βρυξελλών υποστήριξε ότι μία φιλική προς τις επιχειρήσεις προσέγγιση θα έθετε τον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου στην ΕΕ σε σημαντικά μειονεκτική θέση σε σχέση με τον αντίστοιχο τομέα στις Ηνωμένες Πολιτείες

---

⁶⁸ Βλ. Ελ. Αλεξανδρίδου, Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου, Αρμ.2001 σελ. 1721

Αμερικής γιατί ήταν γνωστό ότι οι ΗΠΑ διέθεταν ήδη δυνατό νομικό σύστημα για την προστασία των καταναλωτών⁶⁹. Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Επίτροπο για την Υγεία και την προστασία των καταναλωτών: «... το να αρνηθούμε να δώσουμε στους ευρωπαίους καταναλωτές τη δυνατότητα να μηνύσουν κάποιον στην πατρίδα τους θα έθετε σε σημαντικά μειονεκτικότερη θέση το ευρωπαϊκό ηλεκτρονικό εμπόριο συγκριτικά με το αμερικανικό. Στις ΗΠΑ οι καταναλωτές μπορούν να μηνύσουν μία ευρωπαϊκή εταιρία σε δικαστήριο των ΗΠΑ για αθέτηση του αμερικανικού δικαίου καταναλωτών. Ο Επίτροπος Pitofsky του FTC τον οποίο συνάντησα την προηγούμενη εβδομάδα με διαβεβαίωσε ότι οι αμερικανοί καταναλωτές μπορούν να ενάγουν τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις στα δικαστήρια των ΗΠΑ. Έτσι η προσέγγιση που υποστηρίζεται από τους εχθρικά διακείμενους στον Κανονισμό θα οδηγούσε σε άρση της ισοδύναμης υποχρέωσης των αμερικανικών επιχειρήσεων που λειτουργούν στην ΕΕ, δίνοντάς τους εκ τούτου ένα τεράστιο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα»⁷⁰.

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

Σε πολλές υποθέσεις το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει δημιουργήσει την ιδέα ότι κατευθύνει τις δραστηριότητες στη χώρα του καταναλωτή για το σκοπό της δικαστικής δικαιοδοσίας σύμφωνα με το άρθρο 17 παρ. 1 γ του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, όσον αφορά τις δραστηριότητες στο Διαδίκτυο.

Στις υποθέσεις *Pammer v Reederei Karl Schluter*⁷¹ και *Hotel Alpenhof v Heller*⁷², έθεσε ως κανόνα ότι προκειμένου να καθοριστεί αν ένας έμπορος του οποίου η δραστηριότητα κατευθύνεται στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, θα πρέπει να βεβαιωθεί, αν είναι ξεκάθαρο από την ιστοσελίδα και τη γενικότερη δραστηριότητα του εμπόρου και πριν τη σύναψη κάποιου συμβολαίου με τον καταναλωτή, ότι ο έμπορος προβλέπεται να κάνει συναλλαγές με καταναλωτές-κατοίκους αυτής της χώρας με την έννοια ότι είχε την τάση να συνάπτει συμβάσεις με αυτούς.

⁶⁹ Marco Berliri, E-Commerce: Law and Jurisdiction, σελ. 10

⁷⁰ David Byrne, "Cyberspace and Consumer Confidence", available at http://europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/library/speeches/speech55_en.html, visited on 10 February 2002.

⁷¹ C- 585/08

⁷² C- 144/09

Στην υπόθεση Pammer το ΔΕΕ παρέθεσε μία ενδεικτική λίστα από γεγονότα που μπορούν να αποτελέσουν απόδειξη ότι η δραστηριότητα του εμπόρου κατευθύνεται στο κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, όπως είναι η διεθνής φύση της δραστηριότητας, η ύπαρξη δρομολογίων προς αυτό το κράτος μέλος, η χρήση και διαφορετικής γλώσσας και νομίματος απ' αυτή της χώρας του εμπόρου, η ύπαρξη τηλεφωνικού αριθμού με διεθνή κωδικό, η δαπάνη για παροχή διαδικτυακών υπηρεσιών της ιστοσελίδας του εμπόρου από καταναλωτές εγκατεστημένους σε άλλες χώρες, η χρήση ενός top level domain name (.com) διαφορετικού απ' αυτό της χώρας εγκατάστασης του εμπόρου.

Στην Υπόθεση Muhlleitner v Yusufi το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι το άρθρο 17 παρ. 1γ του Κανονισμού Βρυξέλλες I δεν απαιτεί να υπάρχει εξ αποστάσεως σύναψη της σύμβασης. Έτσι οι προστατευτικές διατάξεις θα εφαρμοστούν ακόμα κι αν η σύμβαση συναφθεί κατά τη διάρκεια επίσκεψης του καταναλωτή στις εγκαταστάσεις του προμηθευτή, αρκεί να έχει προηγηθεί επικοινωνία μέσω διαδικτύου ή τηλεφωνικά.⁷³

Στην υπόθεση Emrek v Sabranović αποφάνθηκε ότι το άρθρο 17 παρ. 1 γ του Κανονισμού Βρυξέλλες I δεν απαιτεί την ύπαρξη κάποιας διαφημιστικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας στο κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, όπως για παράδειγμα μιας ιστοσελίδας, και τη σύναψη μιας σύμβασης με τον καταναλωτή αλλά και μόνο η ύπαρξη ενός αιτιώδους συνδέσμου αποτελεί απόδειξη της σύνδεσης του συμβολαίου με αυτή τη δραστηριότητα. Στην Emrek ο προμηθευτής, ένας έμπορος μεταχειρισμένων αυτοκινήτων, προωθούσε τις δραστηριότητές του στο εξωτερικό μέσω της ιστοσελίδας του αλλά ο καταναλωτής έμαθε γι' αυτές από γνωστός του και όχι από την ιστοσελίδα.

Το ΔΕΕ τόνισε ότι είναι στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου να κρίνει τις συνθήκες υπό τις οποίες έγινε η σύναψη της σύμβασης προκειμένου ν' αποφασίσει αν θα εφαρμόσει το άρθρο 17 1γ του Κανονισμού Βρυξέλλες I.

---

⁷³ C-190/11

4.3. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ ΣΕ ΜΗ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΕ.

Και ενώ ο Κανονισμός επίσημα εφαρμόζεται μόνο σε κράτη μέλη της ΕΕ (όπως και η Συμβρυξ) , οι καινούριοι κανόνες (παρ.3) ίσως επηρεάσει και τη δικαιοδοσία σε μη ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, τουλάχιστον σε χώρες που ενσωματώνουν τους κανόνες του Κανονισμού στο εσωτερικό καταστατικό σύγκρουσης νόμων⁷⁴. Οι επιπτώσεις εφαρμογής του Κανονισμού σε εταιρείες εκτός ΕΕ ίσως είναι ουσιώδεις. Για παράδειγμα, μία αμερικανική εταιρεία που κάνει διαδικτυακές δουλειές με ευρωπαίους καταναλωτές ίσως να μπορεί να εναχθεί στα δικαστήρια του κράτους-μέλους κατοικίας του καταναλωτή. Τα ευρωπαϊκά δικαστήρια μπορούν να διεκδικήσουν τη δικαιοδοσία ανεξάρτητα από το που και πως ο καταναλωτής αγόρασε το προϊόν , εφόσον η ιστοσελίδα του προϊόντος που διαφημίζει το προϊόν είναι προσβάσιμη από τη χώρα του forum⁷⁵.

Εντούτοις, απλά και μόνο η δυνατότητα πρόσβασης του καταναλωτή σε μία ιστοσελίδα (π.χ. η παροχή μόνον πληροφοριακού υλικού από ιστοσελίδα χωρίς την παράλληλη ενσωμάτωση δυνατότητας on-line συναλλαγών) δεν αρκεί για την εφαρμογή του άρθρου 17, όπως δεν αρκεί και το γεγονός ότι μία επιχείρηση κατευθύνει τις δραστηριότητές της στο κράτος μέλος όπου έχει την κατοικία του ο καταναλωτής.

Εξάλλου, το δικαίωμα του καταναλωτή να επικαλεσθεί την εν λόγω προστασία επεκτείνεται σ' όλες τις συμβάσεις κατανάλωσης που θα συνάπτει, στο μέτρο που θα πληρούνται οι παραπάνω προϋποθέσεις όπως ορίζεται στην περίπτωση 3 της παραγράφου 1 του άρθρου 17. Τούτο πρέπει να τονιστεί διότι κατά τη Σύμβαση των Βρυξελλών ορισμένες μόνο από τις συμβάσεις που συνήπτε ο καταναλωτής ενέπιπταν στην ευνοϊκή αυτή ρύθμιση, ενώ μετά τον Κανονισμό 44/2001, κάθε

---

⁷⁴ Για παράδειγμα στην Ιταλία, ο Νόμος 218 της 31 Μαΐου 1995 (Νέο Σύστημα Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου) ρητώς αναφέρεται σε κανόνες που ξεκινώντας από τη Σύμβαση των Βρυξελλών επιλύουν μία διαμάχη με μη κράτος μέλος σχετικά με τη δικαιοδοσία .

⁷⁵ Mark D. Powell and Peter M. Turner – Kerr, "Putting the e- in Brussels and Rome", 1999 ICCLR, 361, 363.

σύμβαση που συνάπτεται από αυτόν μέσω αμφίδρομης ιστοσελίδας στο διαδίκτυο , εμπίπτει στη νέα ρύθμιση.⁷⁶

Επ' ευκαιρία της θέσπισης του Κανονισμού, μία κοινή δήλωση του Συμβουλίου της Επιτροπής⁷⁷ προσδιόρισε ότι για να μπορούν να εφαρμοστούν οι διατάξεις προστασίας του καταναλωτή, δεν αρκεί μία επιχείρηση να κατευθύνει τις δραστηριότητές της προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, αλλά θα πρέπει επίσης να έχει συναφθεί σύμβαση στα πλαίσια αυτών των δραστηριοτήτων. Προϋπόθεση επίσης είναι να μην έχει μεταβεί ο καταναλωτής στο κράτος όπου βρίσκεται ο προμηθευτής για να συνάψει εκεί τη σύμβαση⁷⁸. Ορίζεται συγκεκριμένα ότι μόνο το γεγονός ότι μία σελίδα του διαδικτύου είναι προσιτή δεν αρκεί για να καταστήσει εφαρμοστέο το άρθρο 17, χρειάζεται επιπλέον η εν λόγω ιστοσελίδα να καλεί για τη σύναψη συμβάσεων εξ αποστάσεως και να έχει όντως συναφθεί σύμβαση εξ αποστάσεως με οποιοδήποτε μέσο. Στην περίπτωση αυτή η γλώσσα ή το νόμισμα που χρησιμοποιούνται από την ιστοσελίδα του Διαδικτύου δεν συνιστούν στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη. Η δήλωση δε αφορά μόνο τις λεγόμενες «ενεργητικές» ιστοσελίδες. Έτσι μια ιστοσελίδα που καλεί τον επισκέπτη να στείλει παραγγελία μέσω φαξ ή τηλεφώνου αποσκοπεί στη σύναψη εξ αποστάσεως συμβάσεων. Αντίθετα, δεν αποσκοπεί στη σύναψη σύμβασης εξ αποστάσεως η ιστοσελίδα, η οποία ενώ απευθύνεται στους καταναλωτές όλου του κόσμου για την παροχή πληροφοριών σχετικά μ' ένα προϊόν , τους παραπέμπει στη συνέχεια σε ένα τοπικό διανομέα ή αντιπρόσωπο για τη σύναψη της σύμβασης. Σε κάθε περίπτωση η ερμηνεία της εν λόγω διάταξης θα γίνει ad hoc λαμβάνοντας υπόψη τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά.

Επίσης είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν απαιτείται πλέον , όπως απαιτείτο από το αντίστοιχο άρθρο 13 παρ. 3β της Σύμβασης Βρυξελλών να έχει ολοκληρώσει ο καταναλωτής στο κράτος της κατοικίας του τις απαραίτητες για την κατάρτιση της σύμβασης πράξεις, γεγονός που συνεπάγεται την εφαρμογή των άρθρων 17 (και 18) και σε συμβάσεις που κατάρτισε ο καταναλωτής ενόσω βρισκόταν σε κάποιο τρίτο κράτος που δεν συμπίπτει δηλαδή ούτε με εκείνο της κατοικίας του ούτε με εκείνο του προμηθευτή.

---

⁷⁶ Βλ. Ελ. Αλεξανδρίδου, ό.π., σελ. 1721

⁷⁷ Διατίθεται στην ιστοσελίδα :

http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/justciv_conseil/justciv_fr.pdf

⁷⁸ Ε.Αλεξανδρίδου, ό.π. σελ. 124

Εφόσον ληφθεί υπόψη ότι καθημερινά αυξάνουν οι συναλλαγές μέσω του διαδικτύου, τότε στο ερώτημα , ποιες είναι σήμερα οι προοπτικές για τον καταναλωτή που συνάπτει μια συναλλαγή διασυνοριακά μπορεί κανείς να αναφέρει επιγραμματικά τα εξής:

- Πρώτον, για την εφαρμογή των άρθρων 17 και 18 του Κανονισμού των Βρυξελλών παύει η ανάγκη διερεύνησης και διάκρισης των καταναλωτών σε «παθητικούς» και «ενεργητικούς».
- Δεύτερον ισχύει πλέον η ευνοϊκή ρύθμιση του Κανονισμού, όχι μόνον για ορισμένου είδους συμβάσεις , όπως συνέβαινε όσο ίσχυε η Σύμβαση των Βρυξελλών, αλλά για κάθε σύμβαση που συνάπτεται μέσω αμφίδρομης ιστοσελίδας από έναν καταναλωτή. Έτσι, όταν αυτός συνάπτει συναλλαγές μέσω του διαδικτύου, έχει ιδιαίτερα ενισχυμένη προστασία που βασίζεται στον Κανονισμό των Βρυξελλών, που του εξασφαλίζει τη δυνατότητα να ενάγει και να ενάγεται στο κράτος όπου έχει την κατοικία του.
- Περαιτέρω, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της οδηγίας για τις συμβάσεις από απόσταση (97/7/EK), πράγμα που συνήθως συμβαίνει στις συναλλαγές μέσω διαδικτύου , θα υπάρχουν υπέρ του καταναλωτή και άλλα πλεονεκτήματα. Συγκεκριμένα , θα έχει, πρώτον , το δικαίωμα υπαναχώρησης χωρίς αιτιολογία μέσα σε ορισμένη προθεσμία, πράγμα για το οποίο δεν υπάρχει πρόβλεψη στην οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο, υπάρχει όμως στην οδηγία για τις συμβάσεις από απόσταση (άρθρο 6 της οδηγίας). Ακόμη, όπως ορίζει το άρθρο 12 της οδηγίας για τις συμβάσεις από απόσταση , ο καταναλωτής αποκλείεται να στερηθεί την προστασία που του παρέχει η οδηγία αυτή , άρα και το δικαίωμα υπαναχώρησης από την ηλεκτρονική σύμβαση, έστω κι αν ως εφαρμοστέο έχει επιλεγεί το δίκαιο τρίτης χώρας εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης , εφόσον βέβαια η σύμβαση παρουσιάζει στενό δεσμό με το έδαφος κράτους μέλους.

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Όπως είδαμε παραπάνω ο Κανονισμός προβαίνει σε διακρίσεις: η αγωγή του αντισυμβαλλομένου κατά του καταναλωτή μπορεί να ασκηθεί μόνο ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου καταναλωτή (αρ. 18

παρ. 2 του Κανονισμού). Αντίθετα, η αγωγή του καταναλωτή κατά του αντισυμβαλλομένου του μπορεί να ασκηθεί είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου αντισυμβαλλομένου είτε ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του ενάγοντος καταναλωτή (άρθρο 17 παρ. 1 του Κανονισμού). Αν ο προμηθευτής δεν έχει εγκατάσταση σε έδαφος κράτους μέλους , αλλά διαθέτει υποκατάστημα , πρακτορείο ή άλλη εγκατάσταση σε κράτος μέλος , θεωρείται ότι έχει την εγκατάστασή του στο κράτος αυτό , οπότε ο καταναλωτής μπορεί να προσφύγει στα δικαστήρια του κράτους αυτού (άρθρο 18 παρ. 2). Και ενώ η κατοικία του καταναλωτή είναι εύκολα προσδιορίσιμη, δεν ισχύει το ίδιο για το ποιος είναι ή θεωρείται τόπος εγκατάστασης του προμηθευτή σε μία σύμβαση ηλεκτρονικού εμπορίου. Η απάντηση δίνεται από τις διατάξεις της Οδηγίας 31/2000 και του σχετικού ΠΔ 131/2003, για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Στην Οδηγία αυτή η αρχή της «χώρας προέλευσης» σημαίνει ότι ο έλεγχος των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας πρέπει να ασκείται στην πηγή της δραστηριότητας για να προστατεύεται αποτελεσματικά το γενικό συμφέρον όχι μόνο για τους πολίτες της συγκεκριμένης χώρας αλλά επίσης για όλους τους πολίτες της ΕΕ. Τονίζει μάλιστα ότι «για τη βελτίωση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ είναι απαραίτητο να προσδιοριστεί επακριβώς η ευθύνη του κράτους μέλους καταγωγής των υπηρεσιών».

Στην Οδηγία λοιπόν προβλέπεται ότι «ο προσδιορισμός του τόπου εγκατάστασης του φορέα παροχής των υπηρεσιών πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τη νομολογία του δικαστηρίου, κατά την οποία η έννοια της εγκατάστασης συνεπάγεται την επ' αόριστον ουσιαστική άσκηση οικονομικής δραστηριότητας μέσω μίας μόνιμης εγκατάστασης. Η προϋπόθεση αυτή πληρούται και όταν η εταιρία έχει συσταθεί για ορισμένο χρόνο. Ο τόπος εγκατάστασης εταιρείας που παρέχει υπηρεσίες μέσω διεύθυνσης (site) Internet, δεν βρίσκεται εκεί που είναι η τεχνολογία που υποστηρίζει την εν λόγω διεύθυνση ούτε εκεί που παρέχεται πρόσβαση στην εν λόγω διεύθυνση, αλλά εκεί όπου ασκεί την οικονομική της δραστηριότητα.

Όταν υπάρχουν πλείονες τόποι εγκατάστασης του ίδιου φορέα, είναι σημαντικό να προσδιοριστεί από ποιο τόπο εγκατάστασης παρέχεται η εν λόγω υπηρεσία.

Όταν είναι δύσκολο να προσδιοριστεί από ποιο τόπο εγκατάστασης παρέχεται η υπηρεσία, ως τόπος εγκατάστασης θεωρείται ο τόπος όπου ο φορέας παροχής

υπηρεσιών έχει το κέντρο των δραστηριοτήτων του που συσχετίζονται με την υπηρεσία αυτή.

Από τον ορισμό του «Εγκατεστημένου φορέα παροχής υπηρεσιών⁷⁹» τεκμαίρεται εξάλλου ότι για την Οδηγία οι έννοιες «μόνιμη εγκατάσταση» και «ουσιαστική οικονομική δραστηριότητα» ταυτίζονται και διευκρινίζεται ότι η «απλή παρουσία και η χρήση των τεχνικών μέσων και των τεχνολογιών που απαιτούνται για την παροχή της υπηρεσίας δεν συνιστούν εγκατάσταση του φορέα».

Συμπερασματικά για την αποτελεσματική εξασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών και προκειμένου να υπάρχει ασφάλεια δικαίου για τους φορείς παροχής των υπηρεσιών και για τους αποδέκτες τους, οι εν λόγω υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας υπόκεινται καταρχήν στο νομικό καθεστώς του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο φορέας παροχής υπηρεσιών.

Στην Οδηγία ειδικώς διασαφηνίζεται ότι η χρήση για την αποθήκευση και προβολή του περιεχομένου μιας ιστοσελίδας μηχανημάτων (servers) που είναι εγκατεστημένα σε μία Τρίτη χώρα δεν δύναται να σημαίνει τη εγκατάσταση ή να μεταβάλλει τη μόνιμη εγκατάσταση του φορέα παροχής υπηρεσιών⁸⁰. Επιπροσθέτως και ο ΟΟΣΑ δεν θεωρεί ότι ο τόπος όπου είναι εγκατεστημένα τα μηχανήματα που φιλοξενούν την ιστοσελίδα μίας επιχείρησης ιδρύουν τόπο εγκατάστασης της επιχείρησης αυτής⁸¹.

---

⁷⁹ Βλ. άρθρο 2.γ.

⁸⁰ Βλ. σκέψη 19 της Οδηγίας

⁸¹ Βλ. OECD: "Articles of the Model Convention with Respect to Taxes on Income and on Capital" [as they read on the 15 July 2005] και «Clarification on the application of the permanent establishment definition in e-commerce: changes to the commentary on the model tax convention on the article 5» (22 December 2000).

4.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ

Οι επιπτώσεις που επέφερε ο Κανονισμός είναι ουσιώδεις. Είναι φανερό ότι αντιμετωπίζει τους πωλητές του διαδικτύου ωςάν ταξιδεύουν στη χώρα του καταναλωτή- αγοραστή προκειμένου να τους πωλήσουν και συνεπώς τεκμαίρεται ότι «καλούν» τη δικαιοδοσία της χώρας στην οποία κατοικεί ο καταναλωτής. Το άρθρο 17 κάνει την προστασία του καταναλωτή τον κανόνα και όχι την εξαίρεση. Η λογική πίσω από τον κανόνα προστασίας είναι όπως προαναφέρθηκε αυτή του «αδύναμου μέρους». Ο Κανονισμός στηρίζεται στην προϋπόθεση ότι ο καταναλωτής είναι το πιο αδύναμο μέρος της συμφωνίας, πράγμα το οποίο δεν είναι πάντα ο κανόνας. Μάλιστα στο ηλεκτρονικό εμπόριο ο καταναλωτής είναι αυτός που τυπικά είναι ενεργός και «ξεφυλλίζει» τις σελίδες του διαδικτύου και είναι ενήμερος για την εταιρία με την οποία έχει να κάνει και η οποία δεν είναι απαραίτητα εγκατεστημένη στη χώρα κατοικίας του. Υπάρχει μεγάλος κίνδυνος η προσέγγιση που υποδεικνύει ο Κανονισμός να δημιουργήσει για τις μικρές επιχειρήσεις. Συνεπώς, κάθε επιχείρηση ακόμα κι αν γεωγραφικά βρίσκεται εκτός ΕΕ μπορεί να εναχθεί στην ευρωπαϊκή χώρα του καταναλωτή. Αυτή η προσέγγιση ίσως οδηγήσει τις επιχειρήσεις που απειλούνται στο να κάνουν τις ιστοσελίδες τους μη προσβάσιμες στους ευρωπαίους χρήστες προκειμένου να αποφύγουν το ενδεχόμενο εκκρεμοδικίας στη χώρα του καταναλωτή.

Επίσης σύμφωνα με τον Κανονισμό οι εταιρίες θα πρέπει να συμμορφώνονται με τους νόμους της χώρας όπου η εταιρία είναι εγκατεστημένη και όχι με τις χώρες όπου η ιστοσελίδα είναι προσβάσιμη.

Εν τέλει, ο Κανονισμός μπορεί να αποτελέσει σοβαρή απειλή στην υπογραφή μιας παγκοσμίου εμβέλειας απάντηση στην αρμοδιότητα σε ηλεκτρονικές και εκτός συνόρων διαμάχες αν τεθεί υπό συζήτηση στο φόρουμ που ονομάζεται Σύμβαση της Χάγης. Η παρούσα διατύπωση του εγγράφου λέει ότι το δικαστήριο στη χώρα του καταναλωτή θα πρέπει να έχει δικαιοδοσία μόνο όταν η ιστοσελίδα συγκεκριμένα στοχεύει σ' αυτή τη χώρα⁸². Συμπερασματικά, δεδομένης της διεθνούς φύσης των διαδικτυακών διαφημίσεων και του ηλεκτρονικού εμπορίου, οι επιχειρήσεις σ' όλο

---

⁸² Future Hague Convention on International Jurisdiction and the effects of judgments in Civil and Commercial Matters, available at <http://www.hcch.net/e/workprog/idgm.html>, visited on February 2002

τον κόσμο θα πρέπει να είναι σε επαγρύπνηση σχετικά με τις εξελίξεις στους
σχετικούς κανόνες δικαιοδοσίας.

5. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ

Οι νομικοί κανόνες σχετικά με την τυπική ισχύ μιας ρήτρας δικαιοδοσίας δεν παρουσιάζουν κάποια ιδιαίτερη δυσκολία στο να εφαρμοστούν και στις ηλεκτρονικές ρήτρες δικαιοδοσίας. Το άρθρο 25 παρ. 2 του Κανονισμού ξεκαθαρίζει ότι « κάθε διαβίβαση διά της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας λογίζεται ότι έχει καταρτισθεί γραπτά» . Καθορίστηκε έτσι ότι και σε τέτοιου είδους επικοινωνίες ικανοποιείται η απαίτηση του «γραπτού» εξασφαλίζοντας έτσι ότι οι ρήτρες παρέκτασης της δικαιοδοσίας σε ηλεκτρονική μορφή ή ενσωματωμένες σε ένα ηλεκτρονικό συμβόλαιο είναι εκτελεστές. Αυτό έχει και πρακτική αξία καθώς ανακουφίζει το ΔΕΕ απ' τον κόπο να αναπτύξει νέους νομικούς κανόνες σχεδιασμένους ειδικά για τις ηλεκτρονικές ρήτρες δικαιοδοσίας. Για παράδειγμα ένα ηλεκτρονικό μήνυμα που στέλνεται από το ένα μέρος για να επιβεβαιώσει μία άγραφη συμφωνία, η οποία αναφερόταν ρητά σε παρέκταση της δικαιοδοσίας, θα πρέπει να ικανοποιεί τις απαιτήσεις του άρθρο 25 παρ. 2 στο μέτρο που το άλλο μέρος έχει δεχτεί, είτε απαντώντας στο μήνυμα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, είτε απλά γράφοντας του πίσω. Η αρχή αυτή θα εφαρμοστεί και στην περίπτωση που ο παραλήπτης του μηνύματος δε θα εγείρει κάποια αντίρρηση σε εύλογο χρονικό διάστημα.⁸³

Αδιαμφισβήτητα η ανάγκη επίλυσης και εύρεσης πιθανών απαντήσεων στην αβεβαιότητα ως προς τη δικαιοδοσία σε διεθνείς ηλεκτρονικές συμβάσεις έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην αναδιαμόρφωση του Κανονισμού για να συμπεριλάβει και τις ηλεκτρονικές ρήτρες παρέκτασης. Ένα βήμα που δεν ήταν εντελώς πρωτοποριακό αλλά οπωσδήποτε ευπρόσδεκτο.⁸⁴ Η αρχή αυτή επιβεβαιώνεται και από τον Κανονισμό στο άρθρο 25 παρ.5 σύμφωνα με το οποίο « Συμφωνία καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας που αποτελεί στοιχείο της σύμβασης λογίζεται ως συμφωνία ανεξάρτητη από τους λοιπούς όρους της σύμβασης. Η εγκυρότητα μιας συμφωνίας καθορισμού διεθνούς δικαιοδοσίας δεν επιδέχεται προσβολής εκ μόνου του λόγου ότι η σύμβαση δεν είναι έγκυρη».

---

⁸³ Βλ. νο 36 πιο πάνω

⁸⁴ Research handbook on EU private international law

5.1. ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΡΗΤΡΑΣ

Η ύπαρξη και η εγκυρότητα της ρήτρας παρέκτασης εξετάζεται χωριστά από την κύρια σύμβαση στην οποία περιλαμβάνεται η ρήτρα⁸⁵. Η επιλογή του δικαστηρίου θα πρέπει να αντιμετωπίζεται νομικά ως ανεξάρτητη από την σύμβαση πράγμα που σημαίνει ότι το δίκαιο που εφαρμόζεται και με το οποίο κρίνεται η εγκυρότητά της μπορεί να είναι διαφορετικό σε σχέση με το δίκαιο που εφαρμόζεται στο υπόλοιπο της σύμβασης.

5.2. ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΚΑΙ ΡΗΤΡΕΣ ΠΑΡΕΚΤΑΣΗΣ

Το διάσημο καθεστώς προστασίας των καταναλωτών κατά των καταχρηστικών ρητρών εφαρμόζεται στις διαδικτυακές συμβάσεις χωρίς -γενικά- ιδιαίτερη δυσκολία. Περιληπτικά, πρόκειται για μία ρήτρα, η οποία δεν αφορά στην ουσία της σύμβασης, η οποία δεν έχει γίνει αντικείμενο διαπραγμάτευσης με τον επαγγελματία και δημιουργεί σε βάρος του καταναλωτή μία σημαντική ανισότητα στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση. Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές, η ρήτρα κρίνεται ως ανυπόστατη. Η πρόκληση, εν προκειμένω, είναι να αναλυθεί πως και ποιες συμβάσεις παροχής διαδικτυακής υπηρεσίας εμπεριέχουν καταχρηστικές ρήτρες.

Εξχωριστή ανάλυση απαιτεί το θέμα της δικαιοδοσίας υπό το φως του καθεστώτος των καταχρηστικών ρητρών. Μάλιστα, η εισαγωγή μιας ρήτρας απονομής δικαιοσύνης επιβάλλεται για τις διαδικτυακές υπηρεσίες, αρκεί βεβαίως αυτή να μην χρησιμοποιείται καταχρηστικά. Όπως έχει κριθεί νομολογιακά, καθώς ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας ρήτρας απονομής δικαιοδοσίας εξετάζεται αυτεπαγγέλτως, μπορεί αναλόγως το δικαστήριο του τόπου διαμονής ή το δικαστήριο της τοποθεσίας της κατάρτισης της σύμβασης να θεωρεί τον εαυτό του αρμόδιο⁸⁶.

Ας μη λησμονούμε όμως ότι το θέμα της δικαιοδοσίας ρυθμίζεται από τον Κανονισμό 1215/2012 και οι αρχές αυτές επιβάλλονται ως αναγκαστικό δίκαιο στις συμβάσεις με καταναλωτή. Κατ' αποτέλεσμα, στην πράξη δεν χρειάζεται καν να αναλυθεί κατά πόσο η ρήτρα δικαιοδοσίας είναι καταχρηστική, καθώς δεν θα εφαρμοστεί ούτως ή

---

⁸⁵ Υπόθεση C-269/95 και P. Stone, EU international Private Law, σελ. 175

⁸⁶ Philippe Jougoux, Ευρωπαϊκό δίκαιο του διαδικτύου, Νομικές πτυχές του διαδικτύου στην Ευρώπη, σελ.360, Εκδόσεις Σάκκουλα 2016

άλλως εάν παραβιάζει τον Κανονισμό και ο καταναλωτής δικαιούται να εγείρει αγωγή στη χώρα του⁸⁷.

Αξίζει να επισημάνουμε ότι ο Κανονισμός προβλέπει για τη δυνατότητα παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας όπως και για τις λοιπές συμβάσεις (άρθρο 25 και 26). Δεν παράγει όμως αποτελέσματα η συμφωνία παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας όταν σύμφωνα και με το άρθρο 25 παρ. 4 του Κανονισμού είναι αντίθετη προς τη διάταξη του άρθρου 19, το οποίο περιοριστικά ορίζει τις περιπτώσεις που είναι δυνατή η παρέκκλιση από τις προστατευτικές για τον καταναλωτή ρυθμίσεις. Μπορούν λοιπόν, ο καταναλωτής και ο αντισυμβαλλόμενός του, να συμφωνήσουν κάτι διαφορετικό από την πρόβλεψη του Κανονισμού στις εξής περιπτώσεις:

α) όταν η συμφωνία είναι μεταγενέστερη της γένεσης της διαφοράς. Σ' αυτή την περίπτωση εκτιμάται ότι είναι κατά κανόνα⁸⁸ ακίνδυνες για το ασθενέστερο μέρος οι ρήτρες παρέκτασης επειδή αυτό αφενός μεν συνειδητοποιεί αμέσως λόγω ακριβώς του χρόνου κατάρτισης της συμφωνίας παρέκτασης (μετά τη γένεση της διαφοράς)⁸⁹, την πρακτική σημασία της συμφωνίας, αφετέρου δε δεν τίθεται το ασθενέστερο μέρος μπροστά στο δίλημμα που βρίσκεται κατά την υπογραφή της σύμβασης που περιέχει τη ρήτρα παρέκτασης, όταν φυσικά του παρέχεται η δυνατότητα να συνειδητοποιήσει τις επιπτώσεις: το δίλημμα να καταρτίσει τη σύμβαση για να αποκτήσει το αγαθό, συναποδεχόμενο και τη δυσμενή γι' αυτό ρήτρα παρέκτασης (μαζί και με άλλους δυσμενείς κατά κανόνα γι' αυτό όρους). Στις μεταγενέστερες από τη γένεση της διαφοράς συμφωνίες παρέκτασης η συμβατική ενοχή είναι ήδη διαμορφωμένη και δεν τίθεται ο παραπάνω προβληματισμός. Ο αντισυμβαλλόμενος

---

⁸⁷ Άρθρο 17 του Κανονισμού.

⁸⁸ Κατ' εξαίρεση μπορεί να είναι επικίνδυνη για το ασθενέστερο μέρος και η μεταγενέστερη συμφωνία παρέκτασης, όταν η διαφορά για την οποία συμφωνείται παρέκταση εκπηγάει από σύμβαση που αποτελεί τμήμα μιας ευρύτερης συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων, για τη διατήρηση της οποίας έχει ζωηρό ενδιαφέρον το ασθενέστερο μέρος. Είναι φανερό ότι όσο ζωηρότερο είναι το ενδιαφέρον αυτό, τόσο μεγαλύτερη είναι η πίεση που μπορεί να ασκηθεί στο ασθενέστερο μέρος από τον ισχυρό αντισυμβαλλόμενο του.

⁸⁹ Ως γένεση της διαφοράς θα πρέπει να θεωρηθεί όχι μία απλή διαφορά απόψεων μεταξύ των μερών σε κάποιο σημείο της μεταξύ τους σύμβασης αλλά θα πρέπει να πρόκειται για τέτοια διαφορά ώστε να δημιουργείται η εντύπωση ότι επίκειται για την επίλυσή της η διεξαγωγή δικαστικού αγώνα. Έτσι η Έκθεση Jenard, σελ.78

της μεγάλης επιχείρησης δεν αισθάνεται κατά κανόνα ότι κινδυνεύει να χάσει κάτι αν αρνηθεί να υπογράψει τη συμφωνία παρέκτασης.⁹⁰

β) όταν η συμφωνία επιτρέπει στον καταναλωτή να προσφύγει και σε άλλα δικαστήρια πέρα απ' αυτά που προβλέπει ο Κανονισμός και

γ) σε περίπτωση συμφωνίας που έχει συναφθεί μεταξύ καταναλωτή και αντισυμβαλλόμενου με κατοικία ή συνήθη διαμονή, κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης, στο ίδιο κράτος μέλος και απονέμει διεθνή δικαιοδοσία στα δικαστήρια αυτού του κράτους μέλους, εκτός αν το δίκαιο αυτού του κράτους μέλους απαγορεύει τέτοια συμφωνία. Εδώ, ναι μεν το ασθενέστερο μέρος δεν έχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ περισσότερων δικαστηρίων, όμως η συμφωνία παρέκτασης δεν το εξαναγκάζει να διεξάγει τον δικαστικό αγώνα σε τόπο απομακρυσμένο από την κατοικία του ή τη συνήθη διαμονή του. Πρόκειται δηλαδή για συμφωνία που ανταποκρίνεται στο συμφέρον και των δύο συμβαλλομένων και γι' αυτό είναι έγκυρη⁹¹.

Σκοπός των ειδικών ρυθμίσεων είναι, όπως τονίζεται στις εκθέσεις τόσο στη σύμβαση της 27.9.1978 (έκθεση Jenard⁹²) όσο και στη σύμβαση της 9.10.1978 (έκθεση Schlosser⁹³), η προστασία, μεταξύ άλλων, και της χαρακτηριστικής κατηγορίας ασθενέστερου συμβαλλομένου, του καταναλωτή. Χαρακτηριστικά στην έκθεση Jenard γίνεται λόγος για κοινωνικοπολιτικές σταθμίσεις και για επιδίωξη αποφυγής ιδίως καταχρήσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από συμβάσεις παραχωρήσεως με ρήτρες διεθνούς δικαιοδοσίας⁹⁴.

5.3. ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ FORUM ΣΕ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ- ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Στην υπόθεση Carnival v Shute,⁹⁵ μία κατευθυντήρια απόφαση από το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών, δύο σύζυγοι με διαμονή στην Πολιτεία της Ουάσιγκτον αγόρασαν μία κρουαζιέρα μεταξύ Λος Άντζελες, Καλιφόρνια, Πουέρτο Βαλάρτα και Μεξικό, με ένα πλοίο που λειτουργούσε από μία παναμαϊκή εταιρία, με

⁹⁰ Φιλλίπου Δ., Περιορισμοί της συμβατικής ελευθερίας στις ρήτρες αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας, 1988, σελ182

⁹¹ Φιλλίπου Δ., ό.π., σελ. 183

⁹² Έκθεση Jenard, σελ. 75 και 79.

⁹³ Έκθεση Schlosser Nr. 136 και 140.

⁹⁴ Έκθεση Jenard, σελ.75

⁹⁵ Carnival Cruise Line v. Shute, 499 US 585 (1991).

έδρα δραστηριοτήτων το Μαϊάμι στη Φλόριντα. Οι όροι και οι προϋποθέσεις του εισιτηρίου της σύμβασης διέλευσης περιείχε μία ρήτρα σύμφωνα με την οποία το ζευγάρι συμφωνούσε όλες οι διαφωνίες και τα ζητήματα που πιθανόν θα προέκυπταν θα επιλύονταν σε δικαστήριο της Πολιτείας της Φλόριντα, των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, αποκλείοντας τα δικαστήρια οποιασδήποτε άλλης Πολιτείας ή χώρας. Κατά τη διάρκεια της κρουαζιέρας η σύζυγος έπεσε και τραυματίστηκε και το ζευγάρι στράφηκε εναντίον της εταιρίας καταθέτοντας αγωγή σ' ένα Περιφερειακό Δικαστήριο της δυτικής Ουάσιγκτον. Το Περιφερειακό Δικαστήριο θεώρησε ότι η σύνδεση του αιτούντος με την Ουάσιγκτον είναι συνταγματικά ασθενής για να καθιδρύσει δικαιοδοσία.

Ωστόσο το Εφετείο μετέστρεψε την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου και έκρινε ότι θα ήταν αδικαιολόγητο να εφαρμοστεί η ρήτρα αναφορικά με τη δικαιοδοσία γιατί δεν ήταν προϊόν ελεύθερης διαπραγμάτευσης. Επίσης έλαβε υπόψη του αποδεικτικά στοιχεία σύμφωνα με τα οποία οι Shutes, οι ενάγοντες, δε θα ήταν εφικτό να παραστούν με φυσική παρουσία και λόγω οικονομικών παραγόντων στο δικαστήριο της Φλόριντα και επομένως αυτή η ρήτρα τους στερούσε τη δυνατότητα να προσφύγουν στο δικαστήριο.

Το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών αντέστρεψε την απόφαση του Εφετείου και επιβεβαίωσε την εγκυρότητα της ρήτρας επιλογής δικαστηρίου όπως έγινε στην απόφαση του Πρωτοβάθμιου – Περιφερειακού Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο βασίστηκε στο γεγονός ότι η Φλόριντα δεν είναι κάποιο απομακρυσμένο εξωγήινο μέρος, ούτε ότι η διαφωνία είχε κάποιο εντελώς τοπικό χαρακτήρα. Έτσι απέρριψε την άποψη του Εφετείου στη δίκη και αρνήθηκε να κηρύξει την ρήτρα αυτόματα ανεφάρμοστη επειδή οι ενάγοντες δεν ήταν επιχειρηματίες ενώ οι εναγόμενοι ήταν μία μεγάλη μεγέθους εταιρεία. Επίσης έκρινε ότι το να συμπεριλαμβάνεται κάποια ρήτρα στη συμφωνία η οποία δεν ήταν διαπραγματεύσιμη δεν την καθιστά αυτόματα άκυρη. Για πολλούς λόγους επιτρέπονται τέτοιου είδους ρήτρες. Πρώτον, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του τη φύση της επιχείρησης του εναγομένου, ο οποίος είναι λογικό να θέλει να περιορίσει τα δικαστήρια στα οποία μπορεί να εναχθεί. Και δεύτερον η δουλειά του προσελκύει επιβάτες απ' όλο τον κόσμο πράγμα το οποίο μπορεί να μετατραπεί σε δικαιοδοτικό ρίσκο.

Σε μία άλλη απόφαση *America Online v Mendoza* ένας διαδικτυακός συνδρομητής ενήγαγε την *Omega Online*, πάροχο διαδικτυακών υπηρεσιών, ζητώντας αντισταθμιστικές και ποινικές αποζημιώσεις και αποκατάσταση ισχυριζόμενος ότι ο εναγόμενος εξακολουθούσε να χρεώνει την πιστωτική του κάρτα με μηνιαία τέλη ακόμα και μετά τη λήξη της συνδρομής του.

Το Εφετείο της Καλιφόρνια απέρριψε την αίτηση των εναγομένων να απορρίψει την υπόθεση καθώς έκρινε τη ρήτρα δικαιοδοσίας ανίσχυρη, επειδή πρακτικά αυτό θα σήμαινε παραίτηση από τις προστατευτικές διατάξεις για τον καταναλωτή που προβλέπει ο Αστικός Κώδικας της Καλιφόρνια.

Επίσης το Δικαστήριο συνυπολόγισε το γεγονός ότι αν απέρριπτε την υπόθεση λόγω αναρμοδιότητας το δικαίωμα προστασίας του καταναλωτή θα κινδύνευε σημαντικά καθώς οι Νόμοι της Βιρτζίνια, του φόρουμ που επιλέχθηκε, διαθέτει πολύ περιορισμένες διατάξεις για την προστασία του καταναλωτή. Για τους παραπάνω λόγους το δικαστήριο έκρινε ότι η ρήτρα παρέκτασης δεν ήταν «βολική» και γι' αυτό έμεινε ανεφάρμοστη.

Όπως φαίνεται από τις διάφορες προσεγγίσεις των δικαστηρίων, η αποτελεσματικότητα των κανόνων προστασίας του καταναλωτή εξαρτάται από το forum της Πολιτείας ή της χώρας. Αυτή η στάση δημιουργεί ένα αίσθημα αγανάκτησης στους κατοίκους- καταναλωτές που μένουν σε Πολιτείες των οποίων τα νομικά συστήματα είναι λιγότερο ευνοϊκά προς τον καταναλωτή. Για να επιδείξουμε αυτή τη διαφορετική προσέγγιση θα ήταν χρήσιμο να εξετάσουμε την εξής απόφαση: *Bruce Forrest v Verizon Communications*.

Ο ενάγων κατέθεσε αγωγή στο Περιφερειακό και Ανώτατο Δικαστήριο της Κολούμπια εναντίον της *Verizon Communications*, έναν διαδικτυακό πάροχο υπηρεσιών, κατηγορώντας την για αθέτηση της σύμβασης, για παραποίηση και παραβίαση των προστατευτικών διατάξεων στους νόμους της Βιρτζίνια. Ο εναγόμενος ζήτησε να απορριφθεί η αγωγή λόγω του ότι υπήρχε μία διαδικτυακή συμφωνία, με την οποία οι χρήστες έδιναν τη συγκατάθεσή τους για αποκλειστική άσκηση δικαιοδοσίας από ένα δικαστήριο της Βιρτζίνια. Το Δικαστήριο της Κολούμπια αποφάσισε υπέρ των εναγομένων, γιατί, παρόλο που στη Βιρτζίνια απαγορεύονται οι μαζικές αγωγές, ο ενάγων μπορεί χρησιμοποιήσει το σύστημα των μικρών δικαστηρίων διεκδίκησης.

6. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

6.1. ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Νέες και πρωτόγνωρες δικονομικές ρυθμίσεις συμπληρώνουν το καθεστώς προστασίας του καταναλωτή στο Διαδίκτυο. Πρόκειται για ένα συνδυασμό μεταξύ δύο νέων κανόνων οι οποίοι ψηφίστηκαν το 2003: την Οδηγία⁹⁶ για την εναλλακτική επίλυση καταναλωτικών διαφορών και τον Κανονισμό⁹⁷ για την ηλεκτρονική επίλυση καταναλωτικών διαφορών. Μ' αυτό τον τρόπο διασφαλίζεται όχι μόνο ότι ο καταναλωτής θα λαμβάνει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας, αλλά ότι αυτό δεν θα παραμένει θεωρητικό, μια και ο φόβος των δικαστικών εξόδων στην πράξη συχνά αποθαρρύνει τους καταναλωτές να ασκήσουν και να προστατεύσουν τα δικαιώματά τους.

Οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται από την 9^η Ιουλίου 2015, ενώ η λειτουργία της πλατφόρμας αρχίζει από τις 9 Ιανουαρίου 2016. Η βασική ιδέα είναι να προσφερθεί μία μοναδική διαδικτυακή πλατφόρμα, η οποία θα συνδεθεί στην πράξη με όλες τις εθνικές αρχές που είναι αρμόδιες για την εναλλακτική επίλυση καταναλωτικών διαφορών.

6.2. ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Οι επιπλέον δικαστικοί μηχανισμοί που υπάρχουν για την επίλυση διαφορών αναφέρονται ως εναλλακτική επίλυση διαφορών (στο εξής: ΕΕΔ) στις ΗΠΑ και στην

---

⁹⁶ Οδηγία 2013/11/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21^{ης} Μαΐου 2013 για την εναλλακτική επίλυση καταναλωτικών διαφορών

⁹⁷ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 524/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21^{ης} Μαΐου 2013 για την ηλεκτρονική επίλυση καταναλωτικών διαφορών.

ΕΕ⁹⁸. Τα μέρη για διάφορους λόγους επιθυμούν να επιλύουν τις διαφορές τους πέρα από τα όρια της δικαστικής εποπτείας.

Οι τρεις κύριοι τύποι ΕΕΔ είναι η διαπραγμάτευση, η διαμεσολάβηση και η διαιτησία. Η διαπραγμάτευση είναι μία διαδικασία όπου τα μέρη εξετάζουν τις προσφορές που κάνει ο ένας στον άλλο μέχρι να καταλήξουν σ' ένα επιθυμητό αποτέλεσμα. Η διαδικασία μπορεί να επιτευχθεί πρόσωπο με πρόσωπο, διά μεσαζόντων ή με διάφορα μέσα επικοινωνίας. Η διαμεσολάβηση περιλαμβάνει ένα ουδέτερο τρίτο μέρος το οποίο βοηθά τα μέρη να καταλήξουν σ' ένα συμπέρασμα, δεν έχει εξουσία να επιβάλλει μία απόφαση αλλά με στρατηγική διπλωματία προσπαθεί να πετύχει την επικοινωνία και τη λήψη αποφάσεων μεταξύ των μερών. Η διαμεσολάβηση δεν είναι δεσμευτική για τα μέρη, εκτός αν υπάρχει τέτοια συμφωνία στο συμβόλαιο. Η διαιτησία είναι μια πιο επίσημη διαδικασία που περιλαμβάνει έναν ή περισσότερους ανθρώπους επιφορτισμένους με το έργο λήψης απόφασης. Διεξάγεται μία ακροαματική διαδικασία όπου τα μέρη έχουν την ευκαιρία να ακουστούν και η απόφαση που λαμβάνεται είναι δεσμευτική γι' αυτά.

Ιστορικά, η ΕΕΔ ήταν πολύ πιο διαδεδομένη στην επίλυση διαφορών μεταξύ των επιχειρήσεων και όχι σε διαφορές που αφορούσαν και καταναλωτές. Όμως τα τελευταία χρόνια οι επιχειρήσεις υπολογίζουν την ΕΕΔ και σε διαφορές τους με τους καταναλωτές. Υποστηρικτές της ΕΕΔ είναι η ιδιωτικότητα, η εξοικονόμηση χρημάτων, χρόνου, προσωπικού και η αποτελεσματικότητα στην επίλυση των διαφορών. Οι εχθροί της ΕΕΔ υποστηρίζουν ότι μ' αυτό τον τρόπο οι καταναλωτές στερούνται το δικαστήριο και συχνά βρίσκονται στο έλεος κακώς εκπαιδευμένων και χορηγούμενων προγραμμάτων ΕΕΔ. Σύμφωνα με τις κριτικές, τα μειονεκτήματα της ΕΕΔ για τους καταναλωτές θα επιδεινωθούν λόγω της διεθνούς φύσης του ηλεκτρονικού εμπορίου όπου ήδη υπάρχουν όσον αφορά τη γλώσσα, τη γεωπολιτική δικαιοδοσία και το νόμισμα. Οι υποστηρικτές λένε ότι αυτά ακριβώς τα στοιχεία είναι ο λόγος που η ΕΕΔ είναι η κατάλληλη μέθοδος για την επίλυση των ηλεκτρονικών καταναλωτικών διαφορών.⁹⁹

---

⁹⁸ Θα χρησιμοποιείται η συντομογραφία «ΕΕΔ» όταν θα γίνεται αναφορά σ' όλους τους τύπους επίλυσης διαφορών συμπεριλαμβανομένης και της αμερικανικής και ευρωπαϊκής ονοματολογίας.

⁹⁹ Susan L. Donegan, E-Commerce: Law and Jurisdiction, 2002

6.3. ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΜΙΚΡΟΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

Ακόμα, με τη διασυνοριακή διαδικασία επίλυσης μικροδιαφορών , η οποία τέθηκε σε εφαρμογή το 2009 με τον Κανονισμό (ΕΚ) 861/2007 για τη θέσπιση ευρωπαϊκής διαδικασίας επίλυσης μικροδιαφορών , απλουστεύεται και επιταχύνεται η διαδικασία επίλυσής τους, όταν πρόκειται για μικροδιαφορές στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού διασυνοριακού εμπορίου και ακόμη, μειώνονται οι δικαστικές δαπάνες για αξιώσεις που δεν ξεπερνούν τα 2000 ευρώ , ενώ η Οδηγία 2008/52/ΕΚ που αφορά ορισμένα ζητήματα διαμεσολάβησης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις εισάγει ένα μηχανισμό , που επίσης διευκολύνει την αποτελεσματική επίλυση των διαφορών αυτών¹⁰⁰.

Η διαφορά μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ βρίσκεται στο ότι στις ΗΠΑ η προσέγγιση είναι το κριτήριο του αποτελέσματος μίας δράσης και του καταναλωτικού κοινού που στοχεύει μία διαδικτυακή δραστηριότητα, ενώ στην ΕΕ υιοθέτησαν γενικές αρχές βασισμένες στα υπάρχοντα κριτήρια τοπικής δικαιοδοσίας σε μία προσπάθεια να ενισχύσουν το ηλεκτρονικό εμπόριο. Πάντως και στις δύο περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκαν τα γενικώς κρατούντα για τη δικαιοδοσία στις συμβατικές σχέσεις , όπως ισχύουν ήδη για τις κοινές συναλλαγές.

---

¹⁰⁰ Η παροχή της δυνατότητας εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών, που δημιουργούνται από διασυνοριακές ηλεκτρονικές συναλλαγές μέσω του δικτύου ευρωπαϊκών κέντρων καταναλωτών (ECC-Net) και συνδέει τους καταναλωτές με 400 φορείς εναλλακτικής επίλυσης διαφορών μέσα στην ΕΕ, θα συμβάλλουν στην άμβλυση των προβλημάτων που υφίστανται ακόμα και σήμερα για τις διασυνοριακές ηλεκτρονικές πωλήσεις.

7. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

-Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Είναι μία από τις δυνατότερες φωνές στην κοινότητα του διεθνούς εμπορίου. Τα μέλη του είναι δεσμευμένα να συνεχίσουν την επέκταση του διεθνούς εμπορίου και το ηλεκτρονικό εμπόριο χωρίς σύνορα είναι εξ ορισμού ο σκοπός τους. Ο ΠΟΕ έχει αναγνωρίσει την αδήριτη ανάγκη να θεσπίσουν τα κράτη κανονισμούς για το ηλεκτρονικό εμπόριο. «Αυτή η προστασία θα μπορεί να επικαλεσθεί για πληθώρα διαφορετικών περιπτώσεων , από σχετικά ήπιες περιπτώσεις καταναλωτικής ευαισθησίας ενόψει της έλλειψης ενημέρωσης ή λόγω κακής ενημέρωσης μέχρι και πιο σοβαρές καταστάσεις όπου απειλείται η ζωή ή η υγεία»¹⁰¹. Η ελπίδα έγκειται στο ότι η εποπτεία του ΠΟΕ θα δημιουργήσει ένα καθεστώς όπου οι καταναλωτές θα είναι καλώς ενημερωμένοι ενώ παράλληλα οι επιχειρήσεις σε μεγάλο βαθμό θα ρυθμιστούν , οδηγώντας τις κυβερνήσεις σ' έναν δευτερεύοντα ρόλο στην εξασφάλιση πρόσβασης και της δυνατότητας προσφυγής. Δεν έχει μελετηθεί για το αν θα μπορούσε ο ΠΟΕ να διαχειριστεί διαμάχες καταναλωτών στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου από τη στιγμή που θεωρητικά τουλάχιστον ο ΠΟΕ είναι ένα καθαρά διακυβερνητικό φόρουμ και ως τέτοιο διαχειρίζεται διαμάχες μόνο μεταξύ κυρίαρχων κρατών¹⁰². Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι ο ΠΟΕ είναι ίσως το πιο αισιόδοξο εγχείρημα που έχει αναληφθεί στα πλαίσια της ΕΕΔ¹⁰³. Άλλωστε ο ΠΟΕ εγκρίνει μη εκδικάσιμες διαδικασίες όπως απεικονίζονται κατά την ένταξή τους στη συνδιαλλαγή, τη διαμεσολάβηση και τους κανόνες καλών υπηρεσιών για την επίλυση διαφορών¹⁰⁴.

-Σύσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο

Η Συνδιάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο , είναι ένας διακυβερνητικός οργανισμός με σαράντα επτά μέλη , τα οποία εργάζονται για μία προοδευτική ε-

¹⁰¹ World Trade Organization, "Special Studies 2- Electronic Commerce and the Role of the WTO", 1998, at page 65.

¹⁰² Peter Joy, "Aworld of Trade Law", 34 Commercial Lawyer 73(September 1999).

¹⁰³ The mediation Information and Resource Center , Public Comment Submission to United States Federal Trade Commission and United States Department of Commerce, www.mediate.com/ftc.

¹⁰⁴ World Trade Organization Agreement, Annex 2, "Understanding the Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes", Article 5.

νοποίηση των κανόνων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Οι Συμβάσεις της Χάγης και οι πολυμερείς πράξεις, συμπεριλαμβανομένων των Συμβάσεων της Ρώμης, των Βρυξελλών και του Λουγκάνο, καλύπτουν μεγάλη ποικιλία θεμάτων μεταξύ άλλων και κανόνες δικαιοδοσίας για διαφορές μεταξύ επιχειρήσεων και καταναλωτών. Συγκεκριμένα βοήθησε στην αναθεώρηση της Σύμβασης των Βρυξελλών και του Λουγκάνο και εκεί έγινε η πρόταση να αντικατασταθεί από έναν Κανονισμό. Έδωσε επίσης έμφαση στη σημασία των εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών, και κυρίως στην «σε απευθείας σύνδεση», online επίλυση των διαφορών. Άλλωστε είναι ξεκάθαρο ότι και οι εταιρείες και οι καταναλωτές θέλουν ένα ανοιχτό και ευέλικτο ρυθμιστικό σύστημα, υπό κάποιου βαθμού έλεγχο.

-ΗΠΑ

Στις Ηνωμένες Πολιτείες η Ομοσπονδιακή Εμπορική Επιτροπή (Federal Trade Commission) διατηρεί μία ιστοσελίδα με παράπονα των καταναλωτών. Στην ιστοσελίδα αυτή έχουν πρόσβαση δεκαπέντε τουλάχιστον κυβερνητικές υπηρεσίες από διαφορετικές χώρες και χρησιμοποιούν τις πληροφορίες σα βάση για την επιβολή του νόμου και για τη διερεύνηση καταναλωτικών παραπόνων. Η ιστοσελίδα αναφέρει ότι επειδή η αγορά στο Διαδίκτυο δεν έχει σύνορα, το να μοιράζεται κάποιος τα παράπονα του με κρατικές υπηρεσίες διαφόρων κρατών βοηθάει στο να παραμένει ασφαλές το Διαδίκτυο και επίσης εμποδίζει άλλους να αντιμετωπίσουν το ίδιο πρόβλημα.

8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων που είναι αρμόδια να δικάσουν μια διαφορά που ανακύπτει στα πλαίσια του ηλεκτρονικού εμπορίου αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για τη μείωση της ανασφάλειας δικαίου που ανακύπτει στις συναλλαγές του ηλεκτρονικού εμπορίου, οι οποίες έχουν διασυνοριακό χαρακτήρα δεδομένης και της μη ύπαρξης διεθνούς ομοιόμορφου ουσιαστικού δικαίου που να δεσμεύει τα περισσότερα κράτη.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με την «κοινοτικοποίηση» της δικαστικής συνεργασίας, η οποία πραγματοποιήθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, τα θέματα δικονομικού

διεθνούς δικαίου και του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου ρυθμίζονται εφεξής, στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών με Κανονισμούς. Έτσι, η Κοινότητα είτε προχώρησε σε θέσπιση Κανονισμών για τα ζητήματα για τα οποία δεν υπήρχαν προηγουμένως διεθνείς συμβάσεις μεταξύ των κρατών μελών (π.χ. Κανονισμός Ρώμη II για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές) είτε προσπάθησε να αντικαταστήσει τις υφιστάμενες διεθνείς συμβάσεις με Κανονισμούς.¹⁰⁵ Εκπονήθηκε, λοιπόν, κατά πρώτον ο Κανονισμός ΕΚ 44/2001 του Συμβουλίου της 22.12.2000 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (γνωστός ως Κανονισμός Βρυξέλλες I), προκειμένου να αντικαταστήσει τη Σύμβαση των Βρυξελλών (1960).

Στα ζητήματα αναφορικά με τη διεθνή δικαιοδοσία στις συναλλαγές μέσω του διαδικτύου εφαρμόζονται συνεπώς οι ανωτέρω κοινοτικές πράξεις. Τούτο επιτάσσει και το άρθρο 1 παρ.4 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο, όπου ρητώς δηλώνεται ότι η οδηγία δεν θεσπίζει πρόσθετους κανόνες όσον αφορά στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων.

Όμως, το γεγονός ότι το Διαδίκτυο αποτελεί έναν παγκόσμιο ιστό χωρίς γεωγραφικά όρια συνεπάγεται τη δυσχέρεια σύνδεσης των συναλλαγών που λαμβάνουν χώρα σε αυτό μέσω κάποιου συνδετικού στοιχείου (π.χ. εγκατάσταση του φορέα παροχής υπηρεσιών, τόπος κατάρτισης της δικαιοπραξίας κ.λπ.) με κάποιο κράτος, ώστε να προκρίνεται η εφαρμογή του δικαίου του κράτους αυτού ή να ορίζονται ως αρμόδια τα δικαστήριά του. Η ανακύπτουσα αβεβαιότητα δικαίου μειώνεται σημαντικά με τις νέες κοινοτικές πράξεις τόσο στον τομέα της διεθνούς δικαιοδοσίας όσο και στον τομέα του εφαρμοστέου δικαίου στις συμβατικές και εξωσυμβατικές ενοχές, ωστόσο, ορισμένα ζητήματα παραμένουν ανοικτά και επιδέχονται περισσότερες ερμηνευτικές προσεγγίσεις.

Το διαδίκτυο «στηρίζεται και υπάρχει μέσω hosts, δικτύων, πρωτοκόλλων και λογισμικών των οποίων η λειτουργία δεν συνδέεται με γεωγραφικές περιοχές»¹⁰⁶, με αποτέλεσμα οι σχετικές δικαιοδικές ρυθμίσεις να διαφοροποιούνται ριζικά από τις υπόλοιπες, οι οποίες συνδέονται με προσδιορίσιμες γεωγραφικές περιοχές. Η παροχή των

¹⁰⁵ Στα άρθρα 61,65(β) και 67 ΣυνθΕΕ, όπως τροποποιήθηκε από τη Συνθήκη του Αμστερνταμ, ρητώς /ορίστηκε ότι θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την προώθηση της ενοποίησης των κανόνων, που αφορούν τη σύγκρουση νόμων και δικαιοδοσίας.

¹⁰⁶ Γραμματικάκη- Αλεξίου, Internet και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές στον κυβερνοχώρο, Αρμ. 1998.409

υπηρεσιών διά της ηλεκτρονικής οδού καθιστά δυσχερή την εξεύρεση του τόπου , με βάση τον οποίο μπορεί να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία¹⁰⁷.

Η προβληματική σχετικά με την επίλυση των ζητημάτων διεθνούς δικαιοδοσίας επί συμβάσεων που εκτελούνται στον κυβερνοχώρο είναι υπό διαμόρφωση¹⁰⁸.

Δεν μπορεί να αποκλειστεί στο μέλλον η θέσπιση περισσότερο εξειδικευμένων διατάξεων με τις οποίες να εισάγονται ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας για ορισμένες περιπτώσεις διαφορών από σύμβαση ή αδικοπραξία, ως προς τις οποίες η ισχύουσες διατάξεις , σε συνδυασμό με τη νομολογιακή ερμηνεία τους, δεν παρέχουν ικανοποιητικές λύσεις. Αυτό θα μπορούσε ιδίως να γίνει όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών ή την τέλεση αδικοπραξιών στον κυβερνοχώρο.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Βλ. το παράδειγμα που αναφέρει η Gaudemet- Tallon, 160 (παροχή νομικών υπηρεσιών από αγγλικό δικηγορικό γραφείο σε αρχιτεκτονικό γραφείο στη Μαδρίτη, το οποίο τις χρησιμοποιεί στο πλαίσιο επαγγελματικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσει στη Λατινική Αμερική).

¹⁰⁸ Ευ. Βασιλακάκης, Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία, Σάκκουλα 2004, σελ.148

¹⁰⁹ Ευ. Βασιλακάκης,ό.π., σελ. 263

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελληνικά γενικά έργα:

- Χ. Παμπούκης, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
- Ε. Αλεξανδρίδου, Αντιμέτωποι με τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012
- Σπύρος Τάσσης, Το Δίκαιο στην ψηφιακή εποχή- Προσδιορισμός του τόπου εγκατάστασης της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο Διαδίκτυο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012
- Σ.Βρέλλης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη 2008
- Χ.Παμπούκης, Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση & εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές διαφορές, Ο νέος αναθεωρημένος κανονισμός 1215/2012 Βρυξέλλες (Ibis)
- Ευ. Βασιλακάκης, Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004
- Κ. Κεραμέως, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο (γενικό μέρος), 1986
- Π. Μπούρλη, Διεθνείς Πωλήσεις στο Διαδίκτυο & Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2006
- Α.Γραμματικάκη-Αλεξίου, Ζ.Παπασιώπη-Πασιά, Ε.Βασιλακάκης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017
- Philippe Jougleux, Ευρωπαϊκό δίκαιο του διαδικτύου, Νομικές πτυχές του διαδικτύου στην Ευρώπη, Εκδόσεις Σάκκουλα 2016
- Φιλίππου Δ., Περιορισμοί της συμβατικής ελευθερίας στις ρήτρες αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1988
- Α. Άνθιμο, «Η πρόταση του Κανονισμού για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002
- Γ. Πανόπουλος, Η Σύμβαση Βρυξελλών και οι Κανονισμοί Βρυξέλλες I & Ια, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018

2. Αλλοδαπά γενικά έργα:

- Dennis Campbell, E-Commerce: Law and Jurisdiction, 2002
- David R. Johnson and David G. Post, "Law and Borders- The Rise of Law in Cyberspace", 48 Stanford L. Rev. 1367 (1996).
- Mark D. Powell and Peter M. Turner – Kerr, "Putting the e- in Brussels and Rome", 1999 IC-CLR, 361, 363.
- World Trade Organization, "Special Studies 2- Electronic Commerce and the Role of the WTO", 1998, at page 65.
- Peter Joy, "Aworld of Trade Law", 34 Commercial Lawyer 73(September 1999).

World Trade Organization Agreement, Annex 2, "Understanding the Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes"

Peter Stone, Youseph Farah, Research handbook on EU private international law

Joanna Kulesza, International Internet Law, Routledge

3. Ιστοσελίδες:

"Principles of Jurisdiction" by Betsy Rosenblatt <http://cyber.law.harvard.edu/property99/domain/Betsy.html>

[Report of European Union Commission on "E- Europe Action Plan", available at http://europa.eu.int/information_society/eeurope/news_library/pdf_files/communication_en.pdf](http://europa.eu.int/information_society/eeurope/news_library/pdf_files/communication_en.pdf) (visited on 10 February 2002).

[Standards for Internet Jurisdiction http://library.findlaw.com/1999/Jan/1/241482.html](http://library.findlaw.com/1999/Jan/1/241482.html)

[Απόφαση της 20.11.2000, http://www.juriscom.net/txt/jurisfr/cti/tgiparis20001120.pdf.](http://www.juriscom.net/txt/jurisfr/cti/tgiparis20001120.pdf)

David Byrne, "Cyberspace and Consumer Confidence", available at http://europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/library/speeches/speech55_en.html, visited on 10 February 2002

[Future Hague Convention on International Jurisdiction and the effects of judgments in Civil and Commercial Matters, available at http://www.hcch.net/e/workprog/jdgm.html](http://www.hcch.net/e/workprog/jdgm.html), visited on February 2002

[The mediation Information and Resource Center , Public Comment Submission to United States Federal Trade Commission and United States Department of Commerce, www.mediate.com/ftc.](http://www.mediate.com/ftc)

4. Περιοδικά:

Ε. Αλεξανδρίδου , «Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου», Αρμ. 2001

Απ. Άνθιμος, Καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας στις καταναλωτικές συμβάσεις που συνάπτονται μέσω Internet, ,Αρμ. 2001, 1723

Γραμματικάκη- Αλεξίου, Internet και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές στον κυβερνοχώρο, Αρμ. 1998.409

Χ. Ταγαράς , «Βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας», ΕΕΕυρΔ 1990

Ευ. Βασιλακάκης, «Τροποποιήσεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών που αφορούν στη Διεθνή Δικαιοδοσία», Αρμ. 2001

